

Thomas Leopold efter år 1736.

Kommandanten på Bohus Fästning hade uttryckt en förhoppning att Leopold borde få en lämpligare förvaringsplats. Självt bar Leopold på samma tanke. Redan vintern 1736 hade han inför konsistoriet i Göteborg framfört sin önskan att få resa till Kalmar och där träffa sin forne lärare och vän Herman Schröder!

Dom-kapitlet lade fram tanken för landshövdingen, som tveklöst instämde: "Kanske biskop Schröder, som en gång varit Leopolds informator, skulle kunna påverka honom i gynnsam riktning? Låt oss pröva denna utväg!" K. Majt:s tillstånd borde dock först inhämtas. Biskop Jacob Benzélius handlade ärendet och tillstyrkte. Ja, han t.o.m. lade sig ut för Leopold och påpekar: "Leopold har det största förtroende för biskop Schröder och anser jag att idén är utmärkt - och kan leda till ett gott resultat för alla parter." K. Majt. medgav att fången under angivna premisser skulle förpassas till Kalmar. Så kom det sig att Leopold en majdag 1736 efter en sjuårig vistelse på Bohus Fästning åter satt på fångkärren. När han kom fram var hans vän Stendahl i landsflykt.

Herman Schröder uppsökte strax sin forne lärjunge, som han mindes, "som en kär, flitig och from elev." Det hade gått över 30 år sedan informatorn i Snäckestad undervisade den lille Thomas i kristendom. Nu skulle alltså undervisningen fortsätta.

Biskopen var dock fast besluten om att försöka återföra Leopold till svenska kyrkans "normala ordning." Så ofta han hade tillfälle besökte biskopen fången och i likhet med fallet Stendahl bjöds Leopold hem till måltid och samtal. Här diskuterades djupa religiösa problem och fick härvid Leopold visa sina gedigna kunskaper i grekiskan och hebreiskan. En dag då han var på besök hos biskopen bad han om lov att få skriva ned sina tankar. Biskopen gav tillåtelse härtill och Leopold fick sitta i bokkammaren under uppsikt. Under dessa skrivstunder författades en skrivelse till K. Majt som han enträget bad biskopen befordra. Konsistoriet hade inget att invända.

När ett halvår hade gått och vintern 1736/37 nalkades ansåg biskopen tiden mogen att avlägga rapport till K. Majt. Schröder meddelar att Leopold inte är någon farlig person och att han är värd mer medömkan än straffande åtgärder. Biskopen talar alltså varmt för sin adept och påpekar bl.a.

att det inte kan vara riktigt att Leopold skall behöva vistas i fängelsemiljö. Slutligen lägger biskopen fram ett förslag att Thomas borde sändas till Karlshamns kastell, där han kan få träffa sina släktingar. Han tror dock inte att det går att omvända Leopold. Biskopens förslag behandlades av riksrådet den 18 februari 1737. Efter konsultationer hos landshövding kom man fram till att det nog vore klokast att göra detta försök.

Men nu kom kruxet att släktingarna inte ville gå med på arrangemanget. De ansåg att biskopen var den ende som hade handlag med Thomas och han borde fortsätta undervisningen. Thomas' enda syskon i Karlshamn hade ingen möjlighet att ställa upp eftersom hon var änka och hade svårt nog att försörja sina egna barn. Deras mosters man ansåg sig systemen icke kunna besvära. Borgmästaren var då 80 år.-de övriga släktingarna i Karlshamn, nämligen Maria Broomés man Christian Welhuisen kritiserade biskopens förfarande skarpt. Denne framförde sina betänkligheter betr. Leopolds föreslagna uppehållsplats på Karlshamns Kastell, som ju låg på en klippa i havet och vintertid isolerad månadsvis. Må biskopen inte överge Thomas! Flera skrivelser avsändes till K.Majt. och tiden rinner iväg utan besked.

I mitten av februari 1738 kommer besked från riksrådet, som kort och gott meddelar att det vore nog rådligast att Leopold stannade kvar i Kalmar. Vi erinrar oss att nu hade Stendahl återvänt till Kalmar och vållat biskopen ytterligare huvudbry. Stackars biskop! Och inget händer. De närmaste tre åren brottas biskopen med sina besvärliga problem. Han skriver till K.Majt. och beklagar sig. Nu orkar han inte längre samt ber att bli befriad. I sin förtvivlan gör nu biskopen något riktigt dumt. Han förslår att Leopold skickas till Danvikens Hospital i Stockholm!! Går inte detta förslår han att en fristad inrättas inom riket för oliktänkande i religiösa frågor. Ett förslag som dock ej blev verklighet. Ett försök var på tal att inrätta fristaden på Skälö hospital strax utanför Åbo. Men det förkastades delvis beroende på att hospitalet låg på en ö!

Aterigen en massa skrivande fram och tillbaka. Till slut kom emellertid K. Majt.:s förhållningsorder. Leopold skall förflyttas till Danvikens Hospital! I september 1741 skramlar så kärnan iväg med den stackars Thomas den långa vägen till Stockholm.

Det skulle föra alltför långt att redogöra för allt det som hände på Danvik. Helt kortfattat blev det så att undervisningen fortsatte, men Leopold fick märkligt nog ganska stora friheter. Ja, så stora att han kring sig skapade en krets av likatänkande, som vållade myndigheterna mycket bekymmer.

Till slut blev situationen så kritisk för de lokala myndigheterna att de måste vända sig till K.Majt. " Vad skall vi göra åt detta hopplösa fall." Bäst vore om man förflyttade honom till en fästning igen, där prästerna fick ta hand om honom. Så skulle alltså cirkeln slutas igen!

Inget hände dock under den närmaste tiden. Måttet blev dock någat då en bildhuggare sålde sin egendom och lät bygga ett hus " bakom Danviks-bergen "invid Saltsjön. Detta hus blev samlingslokal för radikalpietister!! Leopold flyttade dit i september 1745! Konsistoriet vart förtvivilat. Man skriver och skriver till K.Majt. och bönar. Skicka Leopold någon annanstans. Nu föreslogs Gävle Slott. Nu hade också riksrådet tröttnat och bestämde att Leopold skulle skickas till Bohus ännu en gång. Och så blev det. Den 29 jan. 1746 sattes Thomas Leopold en fjärde gång - under 17 år- på fångkärren. En liten nätt sträcka på dryga 50 mil. Och en februaridag anländer han till Bohus och Kongälf - det var jämnt 10 år sedan han lämnade fästningen.

Innan vi avslutar med Leopolds återstående pina i fångenskapen här må vi berätta om en intressant sammankomst i Danviken. Tidigare har vi nämnt att skalden Carl Gustaf af Leopolds far Carl Adam d.y. var tullförvaltare och fanns en tid i Gävle. Av vissa skäl flyttar han omkring 1741/42 till Stockholm och tar hand om sjötullen vid Saltsjön och placeras i närheten av Danvik! Det ser ut som en tanke. Var skälet till förflyttningen att Carl Adam ville träffa sin farbror och kanske hjälpa honom tillrätta. Många timade händelser i Danvik pekar tydligt i denna riktning. Och så var Carl Adam d.y. pietistiskt påverkad - i vart fall var han herrnhutare! Vi skall strax få ytterligare bestyrkt att det fanns ett släktskaps- och meningsband av unikt slag mellan Thomas Leopold och denne Carl Adam d.y. Leopold.

Alltnog vi har nu Thomas åter på Bohus Fästning omgiven av ortodoxiens bästa företrädare i Göteborgs stift. Och det var hårda kvastar. Nu var Georg Wallin, en öppen motståndare till pietism och/eller herrnutism - biskop i stiftet., som förväntades ta i med hårdhandskarna. Men hör och häpna! Inte en prästakotte hördes av. Inte ens slottspastorn. Där satt alltså Thomas inspärrad, helt isolerad från yttervärlden. Ingen tycks ha brytt sig om honom. De olika kommandanterna, som kom och gick hade intet att förtälja.

Först 1764 bragtes Leopoldfrågan på tal. Det var den nye kommandanten Didrik Taube, som insände en förteckning över fångarna på fästningen. Namnet Leopold väckte förvåning. Fanns han verkligen kvar? K.Majt. beslöt att göra en undersökning. Flera myndighetspersoner av högsta rang anlätades.

Slottspredikanten G. Engelke fick så småningom uppdraget att förhöra fången och söka bilda sig en uppfattning om dennes tillstånd. Till sin stora förvåning fann prästen att Thomas Leopold fortfarande var fullt vital och fasthöll vid sin tro. Inget var att göra åt denne envise pietist. Rapport avgick till Kungl. Majt., som i sitt svar resolverade: "Fången skall sitta kvar." Och det fick han göra ända fram till sin död den 21 februari 1771. Han var då närmare 80 år, varav han varit fängslad i 43 år - 32 år på Bohus fästning! De fromma och renläriga kyrkofäderna hade äntligen fått frid och kunde andas ut. Men in i det sista skulle kyrkan tredskas. Hur skulle denne kättare begravas? Villrådigheten spred sig ända upp till Kungl. Majt. Slutligen bestämde man sig. Thomas Leopold skulle begravas "i stillhet på anständigt sätt och läggas avsides i Kongelfs kyrkogård." I sak innebar detta att kistan skulle bäras från fästningen till kyrkogården och ingen fick följa honom på denna hans sista färd. Det enda som tilläts var att prästen utan tal och mässande fick "kasta mull på den döde." Så skiljdes statskyrkan från sitt uppdrag att vara själasörjare - en oliktänkande kommer aldrig till salighet! Medeltiden fanns där kvar på ett spökligt sätt.

Nu till slut två märkliga episoder som på olika sätt knyter an till Leopolds bittra öde i Kongelf.

År 1765 anländer till Kongelf den nye tullförvaltaren i staden. Hans namn var - Carl Adam d.y. Leopold!! Han stannade i två år. Varför kom han dit? Eftersom han inte hade sin familj med sig - hade enligt Byeboghen lämnat barn och hustru kvar i Norrköping - måste man utgå ifrån att han betraktade tjänsten i Kongelf som tillfällig. Jag misstänker starkt att Carl Adam Leopold sökt sig till Kongelf för att om möjligt söka få sin farbror fri. Precis som han gjorde ett försök i Danviken! Inget är dock känt om vad han kunnat uträtta härvidlag. Mycket talar dock för att tullförvaltarens skäl till närvaron i Kongelf varit de ovan anförda och skulle sålunda vittna om en sällsam samhörighetskänsla inom släkten. Jämför med motsvarande initiativ från Daniel Leopolds sida i Landskrona år 1728.

I Kongelf lärde Carl Adam Leopold snart känna en viss Oluף Thorén, som bl.a. var stadens kassör. De satt bokstavligen under samma tak, eftersom båda hade sin arbetsplats i den nyuppförda rådhusbyggnaden (uppförd i början av 1765) vid torget. De fick mycket med varann att göra enligt protokollen i byeboghen.

Och så kom då till staden en annan Thomas -mddio 1765- fast denna gång en pilt på sex år!!

Hans fullständiga namn var Thomas Jönsson Thorén och skulle börja i Kongelfs trivialskola. Han var från Svarteborg och omhändertogs och fick bo hos kassören Oluf Thorén. Denne senare var nygift med en styckjunkaränka vars morfar var en tidigare rektor vid trivialskolan - Claes Anckarström. Nu råkade det vara så att dessa båda Thorénare var bröder! och vidare att denne Thomas Thorén sedermera blev vida känd som Thomas Thorild - skald och filosof. Så kan ödet ibland spela sin sällsamma roll. Men det finns fler vinklingar. Våren 1770 avlider kassör Oluf Thorén och dåvarande rektorn vid Trivialskolan tar hand om Thomas Thoren och han får bo i en kammare i skolbyggnaden. Rektorn hette Anders Tranchell och var son till den kyrkoherde Per Tranchell som anlätades för att undervisa fången Thomas Leopold. Det är troligt att Thomas Thorén var väl insatt i förhållandena kring vår nyckelfigur Thomas Leopold och han kan mycket väl ha bevittnat Leopolds likfärd. Intrycken härifrån kan antagas ha varit begynnelsen till Thomas Thorilds skeptisism mot kyrkans ortodoxi. Som bekant blev Thorild ganska snart fritänkare och panteist. Låt oss avrunda vår berättelse med att påminna om att vår Peter Elfström också gått i Kongelfs trivialskola och där haft ovannämnde Claes Anckarström till lärare - fast det var drygt 80 år tidigare. Också han var över mödernet släkt med Anckarström! M.a.o. vår Peter Elfström var på krångliga vägar släkt med Thomas Thorild och nära bekantskapsvägen också Carl Gustaf af Leopold. Att Peter Elfström också kommit i kontakt med Thomas Leopold och vetat om hans öde skall vi utveckla i ett annat avsnitt - hans levnadsteckning.

Egentligen borde jag be läsaren om ursäkt för att berättelsen blivit alltför lång. Men jag tröstar mig med att den innehåller ett tjugotal personer som Elfström kommit i beröring med och framförallt att berättelsen är be-lagd och sann utifrån autentiska och samtida dokument. Så de så!

För läsarens orientering och bekvämlighet har jag på följande sidor plockat ihop några data kring Herman Schröders liv.

Herman Schröder.

På olika sätt är Herman Schröder en slags nyckelfigur i våra berättelser och har han säkerligen i mycket påverkat Peter Elfström i dennes utveckling. Tyvärr saknas dagboksanteckningar från tiden 1707- 1714. Dock vågar vi nog påstå att de följts åt och/eller haft nära kontakt med varann direkt eller indirekt dryga halvtannat decennium alltifrån gymnasietiden i Göteborg år 1695 -.

En kortfattad personalia kan därför här vara motiverad:

Herman Schröder var född i Uddevalla den 13 maj 1676. Hans föräldrar voro handlanden och sedermera klensmeden Claes Goritz Schröder (född 1640 och död 1713) och Throna Thorbjörnsdotter (död 1730) från Långeland på Orust. Hon hade tidigare varit gift med en skeppare från Köpenhamn Herman Hanssen, vilket äktenskap var barnlöst. Därav kom det sig att den förstfödde sonen i Thronas andra gifte fick den förre makens namn - Herman.

Herman Schröder har säkert gått i Uddevallas latinskola och där haft som rektor och lärare den något bråkige Wilhelm Torgeirsson Brun (av den kända och i Bohuslän enormt utbredda Marstrandssläkten Brun med rötter kända långt in på 1500-talet) Som sextonåring " sattes han till sekreterare hos greve Gustaf Ascheberg i Göteborg för att övas uti skrifvandet." Kom så in på gymnasiet i Göteborg (inskrevs hösten 1692) och fick genom biskop Carlbergs förmedling åtnjuta Hvitfeldtska stipendiet i fem år - 80 daler smt årligen. Sin studentexamen avlade han i Lund 1697 och fortsatte sina studier i en första etapp fram till vintern 1699.

Med ett kortare uppehåll tjänstgjorde Schröder sedan i sju år som informator hos doctor Leopold i Snäckestad fram till 1706. Den 26 januari s.å. blev han fil.mag. vid en promotion, som sågs bl.a. av vår Peter Elfström. Ungefär samtidigt med Peter Elfström reser (rider?) Schröder hemåt och blir s.å. gymnasieadjunkt hos komministern vid domkyrkan i Göteborg. Efter två år kallas han som vice pastor i domkyrkan (år 1708) och märkligt nog utan att dessförinnan blivit prästvigd (prästvigdes först 1710) Tydligen har Schröder denna tid även tjänstgjort som informator ity han noteras ha medföljt sina disciplar till Uppsala (någon gång under 1708)

Schröder avancerar snabbt och blir år 1710 lektor och tillika fältprost.

Som fältprost medföljde han Burenskölds armé genom Bohuslän år 1711. På samma sätt engagerad i Mörners armé år 1712. Vi erinrar här läsaren om att vår Peter Elfström jämte ämbetsbröderna Peder och Gude Gädda, i Naverstad, Andreas Borgvall i Tanum samt Johan Olofsson Qvildahl uti Qville anklagades av general Burensköld " för gott förstånd med norske ståthållaren Löwendahl under dennes infall i Bohuslän år 1711." Man kan antaga att fältprosten Herman Schröder härvid kommit i en besvärlig dilemma. Han kände dem ju alla väl från skoltiden bl.a. och hans släktförhållande till Gäddaätten är ju välbekant. Vare härmed hur som helst något gnissel har säkert uppstått. Annars har man svårt att förstå Elfströms "stoppade prästkarriär." Ty Herman Schröder blev ju snart en betydande prästman med kunglig gunst och skulle - om han velat - kunnat bereda väg för ungdomsvännen Peter Elfström. Vi återkommer härtill.

År 1713 blir han riksdagsman och fick i Stockholm tillfälle att predika för hovet, vilket väckte stor uppmärksamhet. Nu började hans karriär peka rakt mot skyn. Blev lektor i historia år 1714 och fick två år därefter Landvetter som prebende " jämte Fältsuperintendents och lektorsbeställningar." Utnämnd år 1716 av Kungl. Majt. till kontraktsprost i Elfsyssle.

Fick strax därefter enhällig kallelse till kyrkoherde i Uddevalla, men hann ej tillträde förrän han fick fullmakt på kyrkoherdetjänsten i Katarina församling i Stockholm. Valdes till riksdagsman för Göteborgs stift år 1719. Blev biskop i Kalmars stift 1729 och slog härvid ut självaste Jacob Benzélius! Avslutade sina akademiska meriter med teologie doktorsgrad 1732. Han dog 12 januari 1744.

Herman Schröder gifte sig 1713 med Anna Catharina Schröder, dotter till lektor Georg Schröder vid gymnasiet i Göteborg. Därmed blev han sväger med sin tidigare principal komminister Hans Gädda, som tidigare än Schröder var gift med en annan dotter till Georg Schröder - Elisabeth-. En broder till Hans Gädda var vår Peter Elfströms gode vän Johan Gädda, som 1711 blev komminister i Tossene och kom i viss släktration till varann. En poäng i sammanhanget må tillåtas mig att erinra om: En av Herman Schröders avkommor var den beryktade ämbetsmannen, statssekreteraren, Svenska Akademiemedlemmen samt Gustaf den tredjes förtrogne och gunstling - Elias Schröderheim. Mest känd dock för sin oförskämda " patronatshandel" och för att han inför konungens ögon och öron blev ordentligt tilltvälad av Thomas Thorild vid dennes disputationsakt i Uppsala 1788. Så här lät det i Thomas Thorilds brev till baron Pehr Tham den 30 mars 1788:

;" Alt härligt, och applauserat. Kungen liksom utom sig. Ärkebiskopen
Chrachanerad och skrattande satt på trappsteget till katedern.
Schröderheim förste Extra (opponent) hade mycket skrifvet; oreda, o-
ärlighet, lömsk mening, parodi af hög stil, hocus pocus av qvickhet. Han
red af, hängande ur sadeln!;"

Vad sägs om ödets förunderliga sammanföranden? Hocus, Pocus!

Wälärrewyrdige och höglärde Herr Kyrkioherde Pehr Tranchell
Min gunstige gynnare.

Här infinna sig för Edra ögon några framlidna herdar uti thett giäll, som nu för tiden står under Eder uppsikt. The hafwa nog wärdat theras fäder, ~~lik-~~ som I hafwer omsorg före på siälarnos wägnar; men the giöra dock ingen åtalan på jordiska ting; utan begära allenast med intagande åtbörder, at I befriar them ifrån the boijor glömskan redan lagt them uppå, och torde hädan efter bliwa odrägeligare om theras minne intet i tidh af Eder wärdas. Thet står wärkeligen til Eder åtgiärd, om I willen willfara theras begäran eller intet; ty thet kostar intet mer, än låta theenna Beskrifning af klockare införas i kyrkioböckerna; så torde efterwerlden någon gång få tillfälle gifwa them et så wälförtient öde, och the genom mörcker framkrypa til et önskeligt lius. Jag såsom författare har intet kunnat tillpynta them, som jag borde, för många hinders skull. Jag sammanskref theras lefwerne uti hastighet, och tänkte helt stäteligen utgiva them, innan the togo sig frihet at komma fram för Edra wittra ögon; men ämbetssysslor och andra omständigheter tillåta thet intet. Thet kan ock wara nog, när jag försäkrar, at hwad som angående them anfördt är, har god tillförlitlig grund uti gamla säkra handlingar och dokumenter. Sirligheten lemnar jag til en annans afgiörande. Til bewis af min tilgifvenhet och starka förbindelse har jag härmed giort hwad jag borde. Jag hoppas så mycket säkrare et godt benäget omdöme, som ingen lærer kunna giöra bättre; i synnerhet som the gamla documenter allena äro i mina händer, och intet annorstädes.

.....

Anmärkningar (tillskrivna av författaren vid senare tidpunkt.)

I början af framlidna år sände jag theenna beskrifning till Herr kyrkioherden Pehr Tranchell, med anmodan han täcktes genomläsa honom och skicka mig sina påminnelser tillbaka. Thetta arbete lade han strax handen wid, at jag nu wid 1758 års början kan meddela hans anmärkningar wid hwarje paragraf; dock brukar jag ther wid then urskiljning som mina gamla handlingar gifwa wid handen. Han hade sielf icke thet ringaste af sådant, som kunde stadsfästa sanningen om thessa sakers sammanhang.

men hans witra snille-tankar hafwa likwäl gifwit mig anledning söka fram
hwad han sielf uti et så tiocket mörcker intet kunna finna. Jag har stor or-
sak berömma hans oförtrutna flit, them äfterwerlden med nöije mottager, och
Häfda- älskare lærer lätt sluta theraf af hwad insikt han haft både i sådana
och andra Witterhetsämnen. Thet skulle wara mig kiärt om thenna Beskrifning
blöfve honom meddelad, på thet han måtte få tillfälle yttra sitt giällande om-
döme, huruwida jag träffat sanningen eller intet. Han som boende i orten kan
nogast weta ther om.

.....

Paragraf 1.

Karreby och Rommelanda Patorat är utan twifwel et bland the äldsta uti hela
Bohuslän, hwilket blifwit inrättadt så snart then Christna läran wunnit någor-
lunda bifall och anhängare på then orten. Man tager inte miste om thess ålder
när man allena ser på belägenheten och betracktar innevärnarnas uråldriga sinne-
lag. Til siös gjorde the sina Wkinge-resor åt andra länder, hwarigenom the för-
wärfade sig kundskap om Christendomen, then the strax woro färdiga at antaga
när lärarna til dem anlände. Thet kunde äfven lätteligen skie, emedan landet
eij gränsar långt ifrån siön, och the hade i sitt grannskap then wida namnkun-
noge stora handelsstaden Konghella, hwilken redan wid Jorsalafars tid war uti
stort flor och som skattades för then yppersta uti hela Norrige. Här wäcktes
therföre tilfälle för konungen, at utan motstånd implanta en lära hos sina un-
dersätare, them han dels hade sig mycket nära belägna, och the sielfa dels eij
woro obenägna til, för the höga tankar the förwärfwat sig om henne genom re-
sande til främmande länder, af hwilka jag i synnerhet kan nämna England och
Frankrike, them the såsom Wikingar ofta besökte.

.....

Årmärkning:

Hela Bohuslän har wäl tilförne uti hedenhös tid mycket öfwat Wkinge-resor,
som Snorre Sturlason ofta i sin Historia berättar, och at Länet therföre blif-
wit af honom kallat Wiken, och Norra delen behåller samma namn. I grannskapet
af Konghella hafwa the likwäl mycket lagt sig therpå, efter the genom twänne
wägar, både Norr - och Götha Elf, kunde komma til stora hafvet. Minnesmärckta
af sådant gifwes uti en gård Wiken mit för Bohus Fästning, som fått namn ther
af, och ligger i Nödinge socken.

Thet finnes en grotte i berget, hwarest Wikingarna haft sit tilhåld och nederlagsplats. När the mot wintern kommo hem landade the wid thetta ställe, och om wären, när the skulle til siös hissade the ther sina segel. Theras konung bodde på Alfhem, och sit följe hade han omkringspritt hätt och ther uti the när-liggande orter, såsom Rommelanda, Ale och Flundre härader. med flere ställen, hwar han kunde få folck til sit ändamåls utförande.

.....

Paragraf 2.

Thet är intet mycket widsträckt dock på somliga ställen swårt at genomfaras för skogar, sjöar och morasers skul. År 1669 har thet efter häradsbokhållarens angifning begripit sig uti 98 hela hemman, hwilka dock antingen förökt sig eller aftagit. Så mycket kan man förwisso säija, at många förmedlingar skiet uti thessa nyare tider. Wid samma år woro ej mer än 412 mantal öfwer hela giället, som likwäl torde i thessa tider hafwa tiltaget till dubbelt eller ther öfver. I anseende til så litet folk, kunde prästen intet hafwa någon särdeles inkomst; men hans skatt til kronan war ej heller stor, ty uti the aldra swåraste krigstiderna gaf han allenast för sig och giället i skatt 48 daler silfvermynt, et antal som ej lærer förslå uti förevarande omständigheter och rikets angelägna tarfwor. Thenna skatt blef wid Bohusläns öfvergående, som skiedde 1658, ökt med 14 daler silfvermynt. Generalen och baronen Harald Stake hade i befallning utfordra thenna tilökning öfver länet, när han emottog thet af Ivar Krabbe, hwilken war then sidste danske Commendanten och Gouverneuren på Bohus. Thet är just thenne samme Herre som gifvit til Kongelfs Scholebetienter et Testamente them til förökning uti lön.

.....

Anmärkning:

Scholebarnen hafwa ock fått sin del, och som jag i afskrift äger Testatoris nyare anstalter, wil iag them wid thetta tilfälle meddela, af orsak at then intet gifwes wid Scholan i Kongelf utan hafver genom hwarjehanda öden ändt-ligen råkat i mina händer. The lyder ord för ord:

" Iag Iffwar Krabbe til Jordberg Ridder och Konglig Majjistets befaldningsmand paa Baahuss kiendis och her med witterligt gör at iag hafwer gifvit och föräradt till Kongelfs Schole, pendlinger Femhundra Rixdaller, hwar daller til

96 schilling dansche beregnet, dog medt efterföljande condition, at samme 500 Rixdaller skall settes paa rente huos wissa folck, och det af Borgmesters och sogneprostens widneskab der sammanstädes i Kongelf, nu warandes eller her efter komendis wodrer, hwar af skall gifwes aarligen till hwar Sancte Hans dag, och beregnet four St. Hans dag 1654, sex Rixdaller af hwar hundrade (daller) som belöber sig til samma aarligen tre-dissive (30) Rixdaller , der aff Scholemästaren uthi Kongelfs Schole skall gifwes tiuge slette daller, hörere Uthi samme schole thi slette daller, och resten, som femten slette daller skall gifwes til de wisse fattigste börn, som derföre skall klaedes. Och när samme capitals ~~walder~~ eller (eller) des rendta til nagen andens brug hennwendis, saa frambt att det mod forhaabning skulle skee, da wil iag hafve detta mitt gafwebref casset och mig eller mina arffwinger fri fore, penningarna igien till sig att lade anamma, dog plichtige at wære dennom igien att hengifve til en anden schole, som öfver denna Fundatz will holde. Dertil yttermehra forsikring hafuer iag mitt signet herunder paa tröcht och med egen hand underskreffuet. Actum Bahuus den 24 Junij Anno 1654."

(L.S.) Iffwar Krabbe
EGenh.

Denna copia ware likalydande med sin sielfva original betyga

Olof Andersson Jacob Gustafsson.
.....

Not. Här kan vi överraskande konstatera att vittnena Olof Andersson och Jacob G. var nära besläktad med vår Peter Elfström!! Båda två var för övrigt engagerade i skolan. Olof Andersson som organist och kantor samt Jacob Gustavsson som klockare och vice hörare.

Paragraf 3.

Efter mycken granskning har jag ändtligen funnit at Karreby kyrkia fått sitt namn af byen hwarvid hon ligger. Uti honom har först bott någon myndig man, som gifvet hela byen sit namn, och, när kyrkian sedan efter öfverenskommelse blifvit ther anlagd, ärfde hon detsamma för belägenhetens skull. Kare eller Karre betyder på gamla norriska språket äfven detsamma wi uti våra tider kalla Karl: en man af sådant namn gaf både byen och kyrkian thet namn som intil thenna dag af them bäres. Hon är dock intet äldre än Rommelanda, utan efter henne upbyggd; ty uti kyrkioherdens Herr Jöns Daals tid fick hon först then heder at wara moderskyrkia af orsak hon då byggdes större än Rommelanda, hwilket gaf henne efter tidens plägsed rätt thertil, Alt sedan har thet forblifvit therwid; dock borde snarare Rommelanda hedras med thet namnet, som wärkeligen är en moder til Kareby. Huru länge hon warit af sten kan man intet wisst säga; thet wet man likwäl at hon första gången är worden förlängd uti kyrkoherdens Herr Söffren Ströms tid 1672, då icke långt ther efter 1683 tornet med sin pyramide upprestes af sten. Andra gången blef hon förlängd til choret uti kyrkoherdens Herr Lars Kocks tid, hwarvid thet lærer uti lång tid förblifver. Heljest är hon i början helgad Jungfru Maria, hwilket helgon then socknens invånare haft stor wördnad för i Påfvedömet.

.....

Anmärkning:

Thenna uprinnelse til namnet Karreby gillar Herr kyrkoherden Pehr Tranchell, uplysande om thet med åtskilliga namn tagna af gamla saxiskan som härstammar af vårt urgamla swenska språk och i synnerhet Kalmade (?) Vide Gloss. Sveog. Hag: Spegel. At thenna myndige manden, som i början fått sitt namn ifrån warit en german kan man finna af the Lemningar efter et urgammalt Fäste, som ännu synes wid Gro: Karreby, therest han efter gamla berättelser skall hafva haft sit säte, hwilket i långliga tider blifvit bebodt af hans efterkommande intil thess thetsamma blef af Gref Schule aldeles förstördt. Vide Smorronem Sturlasonium.

.....

Paragraf 4.

Jag har wäl läst Herr Cancellie-Rådeth Olof von Dalins mening om Rommelanda men finner mig intet ther wid. Han syftar på thet samma Herr Prosten Johan Ödman säger uti sin Beskrifning och har lånt sina tankar af honom. Efter namnets noga jämförande med omständigheterna torde han hällst fått thet namnet antingen af Råmne eller Romme, då i then förra händelsen thet skulle gifwa wid handen at ther wore tilfälle anlägga gårdar, och uti den senare at thet landet låg ytterst i Norrige mot swenska gränsen. Ty at landet ofta blifvit skiövat af främmande wikingar, thet sluter man säkert af belägenheten, som är sådan at man lätteligen kan ther landa. Wid sådana tillfällen hafva the främmande ödelagt gårdarna och bortfördt folket, at ther intet warit swärt för boställens anläggande för herren, som behagat måga bebo then orten. När åter the swenske welat göra sina härfärder hafva the tagit vägen therigenom at Bohus, hwarest the först frästet sin krigslycka och therpå rest längre in i Norrige, hwilket bestyrks af Birkekarlarnas förhållande och många andras. Thessa härförars besök är orsaken til, at ingen skog finnes i orten at then sidan, som är närmast Bohus. Then ena krigsskaran efter then andra har anwänt honom til sin förnödenhet wid belägringar. Rommelanda kyrkia har i några hundra år warit af sten updragen, men blifvit förlängd uti kyrkoherdens Herr Lars Kocks tid. The swenske hade borttagit hennes första klocka, som blef gjuten uti Frankerike, hwilket öfverdåd Commendanten Ivar Krabbe belönte, när han wid et infall i Wättele härad bortförde Berghems klocka til Rommelanda igen, såsom et wederlag mot then första the swenske ther borttagit. Hon är gjuten 1567 af Hans Brant, och på henne föreställes Johannes Döparen, pekande med sit finger på frälsaren Christum, hwilken hänger på korset, och har Moses jämte sig tillika med döden, som wisar et swärd, eller, hotar med plågor. För öwrigt är tornet undergången upbyggt af trä 1685 och kyrkian är målad uti kyrkoherdens Herr Sven Schubergs tid, hwilken hon har at tacka til en stor del för sin härlighet och wackra anseende.

.....

Anmärkningar:

Thetta namnet Rommelanda wil Herr Kyrkoherden Tranchell hafwa härlett ifrån Råmne, owa piscium, som til en myckenhet blifwer af Laxören om hösten kastad uti darna, hwilket iag ei ogera skulle medgifwa, om inte ther af wille följa at alla orter omkring Götha Elf borde(borde) då hafwa samma namn.

Thet är wisst at landets äldsta innevånare födde sig mäst med fiskande och skiutande, vide Olof von Dalin; men at gårdar, som lågo nestan en half mil ifrån Elfven fingo (fingo) namn af fiskerdm lærer med swårighet kunna wisas. Jag kan ei heller antaga theas mening, som påstå, thet skal hafva sin uprinnelse af thet gamla ordet Ramne, som lommer af Ranproda. Thet går jag intet ifrån, at ju Loccenius kallar Bohuslän Ranerike, hwilket namn thet länge i någon hundrade år haft, hwar efter thet merendels kalladt Hrana Fülke, likaså några hundrade år igenom, intil thess thet fick först namn af fästet Baihus, som thet anlades af konung Håkan then fierde wid pass 1309. Thet wil dock ingalunda gå an, at en gård, af wilken kyrkian sedan fått namn, i synnerhet behållit thet tilnamnet, utan mig synes rimmeligen wara, at gården blifwit kallad efter ortens beskaffenhet, som berätt thet uti, at thet warit utrymme för flera, än thet boende woro, eller ock af thess belägenhet at thet lå Romme som alsnågon ännu brukar, när the wilja gifva tillkänna at thet är åker, och som orten låg ytterst mot swenska gränsen blef hela orten thet af kallad Rommelanda bygden, hwilket talesätt finnes hos the gamla auctorerna, och är ännu brukeligt hos allmogen thet i bygden.

.....

Paragraf 5.

Hwilken som warit Curatus, eller, som man nu kallar them, Pastor, wid reformationens tiden wet man icke thet ringaste om. Beklageligt är, at man wid then tiden, och samtidigt gjort sig möda något antekna, utan hellre så många wälfortienta män begrafas uti glömskans mörker. Then berättelsen har man likwäl at Curatus strax antagit then Lutherska läran; men fått wid sina ämbetsbröders föreställning thet om et stakt slag, hwaraf han ömkligen aflidit. Mycket hafwer Församlingarna beklagat hans timade dödsfal, och warit för samma orsak willrådig, hwad the med then nya läran skulle giöra, antingen mottaga eller förkasta henne, tå the uti the widskepliga hwälfningar hade at sådant predicka, uti hans död, thet hon war oriktig. Karrebyborna hafwa dock längst blifwit henne anhängiga, hwarmedelst the förwärfwat sig namn af ochristna, som än lærer låda wid them för theas blinda Påfweliga ifwer i thet angelägna målet. The fogade sig likwäl efter handen, och äro nu rätt så goda Lutheraner, som Rommeländingarna; fast agget sitter ännu kwar hos them. Et tecken at gamla sagor äga en god grund, om the allena kunna ledas ifrån rätta källor.

.....

Anmärkningar:

När then Engelske Adrianus först prädikade för the Norska, och wille ty- medelst föra them ifrån sin hedniska wanstro til Christendomen giordes ther- före ei ringa buller af många, som Dryselius i sin kyrkiohistoria berättar. Bullret har dock i förstone varit långt större, då then Påfweliga läran skulle wika för then Evangeliska Sanningen. Bönderna uti Karreby och Romme- landa hade intet förr hört sin sockenpräst eller Curatus wara död, innan the förplöktade sig, at wilja med lif och blod förswara sin lära. The ansågo honom för en martyr, som så plötsligen omkommit, och gjorde anstalter om hans snara förflyttande utur skiärselden genom fördubblade siälsmässors hål- lande, hwilket siälaarbete the anförtrodde Curatus i Hiertum, som war en gan- ska ifrig Papist, och med sit inrådande underhölt thetas otidiga låga.

.....

Paragraf 6.

Then första Lutherska kyrkioherden blef Herr Andreas Jani. Han kallades til giället, sedan then sidste Påfwiske Curatus med döden aflidit, 1528, och före- stod thet berömligen uti 12 år, då han lemnade thet jordiska. Thet krigsfol- ket, som uti konung Gustaf then förstes regering anföll Bohuslän, hade fört honom fången med sig ur landet; men gaf honom omsider lös, hwarefter han an- tog kallelsen til Rommelanda giäll. The hade farit så illa med honom under fångenskapen, at han uti all sin lefnad blef en siuklinge. Ther til med led han stora förträttligheter af the ifriga Catholikerna, hwarmed Pastoratet til mer än halffparten war upfyldt. Några gånger tilslöto the kyrkian för honom at han intet fick prädika, föregifwande, thet all wälsignelse skulle wika från them, om the intet snart begynte med sit rökande, korsande, och andra widskep- elser, samt at the förewarande krigen blifwit them tilsända af Gudi, sdsom et straff för the afwikit från then Påfweliga läran. Alt sådant halp dock intet, utan somliga öfvertaltes genom Guds ord, somliga åter höllos thertil genom tienliga medel widtaga then lära Guds ord them för ögonen lade. Med thessa beswärligheter begynte, fortsatte och slutade han sin ämbetstid, at han led- sen wid oroligheter war nögd komma til en himmelsk rolighet ibland helgonen.

Thet mästa han led för war hans giftermål, thet alla efter sina förmeningar fördömda såsom en ond gierning, then döden wärdnar.

.....

Anmärkningar:

Besynnerligt är, at hans hustru intet torde en lång tid gå uti kyrkian, för böndernas hot skull, som tilsagt henne thet hon skulle blifva drifven utur Församlingen, såsom et odiur, hwilket the aldrig sett hade tilförnum för sina ögon. Somliga gingo längre och inbillade sig, at hon intet war någon menniska utan et af then onde utsändt spöke, som ingaf prästen alt hwad han hade föredraga. Underliga tankar. The hade heller bort påminna sig at intet Paraclis är på jorden, om intet kvinnorna är med i följe.

Min not: Detta är mycket likt den häxepidemi som senare skulle utbryta.

.....

Paragraf 7.

Then andre Evangeliske Pastor war en wid namn Tolle eller Tollerus. Til Pastoratet blef thenne kallad 1540 och företrädde til the flästas nöije sit herdaämbete uti 20 år; dock lemnade man eij heller honom utan försök med onda stämplingar, af hwilka jag i synnerhet wil nämna, at han 1554, då thet mycket wita dret inföll, blef genom et uppror några weckor drifven från sit ämbete, under förewändning, thet helgonens försakande förtiente sådana swära påföljder ibland menniskorna, när the uppenbarligen wanhedrades. Nog blef han af öfverheten åter insatt, och några straffades för sin otidighet; men såret kunde therigenom intet läkas så fullkomligen thet borde. Then olyckan träffade honom äfwen, at han gifte sig med en otrogen hustru. Sådant gaf Lärans fiender öpet tilfälle til försmädelser, och rörde hans eget sinne, at han förde et inskränkt lefverne mer än tilförne. Han använde sin tid therunder med läsande, och han hölts för en prästman, som bäst af alla sina grannar förstod renlärigheten, och thet war orsaken, hwarför han ofta blef af Commendanten på Bohus Tage Ottonis Tot, anmodad prädika ther på fästningen, ty then gamle Herr Stephan, dåwarande kyrkioherde i Kongelß, gick med darrande kropp och wäntade hwar ögonblick på dödens annalkande.

.....

Anmärkingar:

Så snart Herr Tolle märkte hennes otrohet begynte han högeligen sörja. Hans wänner och gynnare intalte honom til frimodighet fast alla bewekande skiäl intet kunde hos honom fastna. Hälst gjorde sig Commendanten Tage Ottonis Tot på Bohus angelägen ther om, betrodt til sådant efter han war en älskare af thenom både lärda och i sit lefverne mycket skicklige prästmannen; men han kunde ei heller något uträtta, utan hans sorg tiltog alt mer och mer, at hans krafter fullkomligen förstördes, som is af solen. Han wille dock intet aldeles skilja sig wid henne, som han aflat några barn med, the ther såwäl som fadern förtorckades af sorg, och gingo til grafven kort efter faderns aflidande.

.....

Paragraf 8.

Then tredie kyrkioherden war Herr Nicolas Munck om hwilken helt ringa finns antecknadt. Thet synes som hade then Påfviska lärans anhängare uti hans tid mycket sacket på sin ifwer, at han med större trygghet kunde förrätta sitt ämbete, än the nämnda hans företrädare. Han war heljest en mycket belevvad och upmärksam man, hwilken gaf alt uppå hwad andra låta fara sig obesedt ifrån ögonen. Jag har läst Eric Jöransson Tegel, som skrifvit Eric 14 Historia men funnit litet eller intet om then belägring Bohus under hans regering utstod af the swenska. Herr Nicolaus Munk theremot sammanfattade en beskrivning therom, som sträcker sig från början til slutet. Han har infört the swenskas Manifeste, gifvit akt på alla theras rörelser och räknat huru många skätt the belägrande och belägrade skiuto på hwarandra dageligen, under thet fästningen första gången 1564 uti Februari månad war af the swenske kringränd eller innespärade. Then andra belägringen undanflyr ej heller hans upmärksamhet, Hwarunder han låter för Generalen Janus Holiger Ulfstand inflyta et wäl förtient beröm för then tapperhet han då dagalade uti fästningens försvarande. Jag håller altså med ej ogrundade skiäl före at om hans handskrift i thetta ämne utkom för almänhetens ögon, skulle hon gifwa uti thet tidehwarf en god styrka åt vår Swenska Historia. Under thessa belägringens påstående hade Herr Nicolaus Munck ej ringa swärigheter af the kringströfvande krigsfolket, som wid sina besök tog bort alt hwad han sielf i huset tarfwa kunde.

Bland annat, som han angående the swenskes anstalter til Bohus fästnings in- tagande omröres är äfven thet, at the förde med sig, när the kommo tågande i- från Gräfsnäs med en mörsare af then storlek, thet några män kunde sittaa ther uti. Thenom kallade the Skiägga, och hade giort om honom följande wisa:

" När Skiägga kommer at knägga, då rister sig murer och vägga."

Men hela thetas hopp blef til intet wid thet tilfälle the skulle föra sin Skiägga öfver Elfen, som då war tilfrusen. Ty mit för Gammel- Lödöse the öfverfarten skie skulle, gick isen sönder af Skiäggas tyngd, hwarigenom bå- de hon sielf och några hundrade män med henne helt ömkligen omkommo. Hon hwi- lar thet säkert ännu, och när the Swenske kommo för Bohus, måste the med o- förrättade ärender resa tillbaka igen.

.....

Paragraf 9.

Then fierde kyrkioherden blef Herr Christiernus Christierni, hwilken följde efter Herr Nicolas Munck, och kom til Patoratet 1574. Han förestod Försam- lingarna något mer än femtio år, och hela hans ålder skall hafva bestigit sig til 7 tiog eller 140 år, under hwilken tid han dock alltid ägt en god hälsa. En sådan hög ålder förekommer oss mycket underligt, men om man läser hwad vice Cancelleren och Biskopen i Bergen Herr Doctor Eric Pontoppidan berättar om then ängelske bonden, som hunnit til 152 års ålder, förefaller alla twifvelsmål i then saken. Jag ser honom wara för then ålder uptecknad; thet förre understår jag mig intet ändra något thet förinnan; Thet är nog hans efterträdare uti ämbetet som säkert hade sig bekant, och intet wille bedraga någon, som upfört honom til the åren. Bättre Historiska skiäl gitter ingen annan anföra. Thessutom äg- de han et mycket gladt förnöijligt sinnelag, at ingen ting nästan kunde be- taga honom hans glädie, hwilket gjorde, at han war i stånd begå sin sak så myc- ket bättre i giället. Commendanten på Bohus, som ägde intagande sinnesgåfwor gjorde honom then hedern thet han aflade besök hos prästen och prästen hos Com- mandanten Steno Malteson tillbaka. På ålderdomen förunte han sin måg och efter- trädare Herr Janus Laurentii Daal giället, förbehållande sig allena någon del thet til underhåld; dock behövde han thet intet länge utan afled på Kareby thit han på slutet flyttade 1627 då han kunde wara mätt på dagar. Han led hel- jest mycket af the swengke soldaterna under thet the 1613 ströfvade omkring landet, och upbrände i samma härferd then gamla ryktbara Kongelige Residence- staden Konghelle, som legat thet Castellgården är belägen,

Härom mera kan ses uti min första disputation, De antiqua Konghella, then jag på Högwördige Herr Doctor och Biskopens Jöran Wallins befallning 1748 sammanskref, och lärer med tiden utkomma, så mina andra samlingar äfven wid samma tilfälle torde se dagsljuset.

.....

Anmärkningar:

Et helt år igenom hade jag stor möda af thet arbetet, som likwäl för medel-löshet torde aflida i sin ystra. Ei mindre besvär tilfalt mig, när jag sammanskref min andra disputation, De Hodierna Kongelfvia cum adjucente Castro Famigeris himo Bahus, them iag beskriofvit, then förra til sina flyttningar med handel, Borgmästare, kyrkioherdar och mera, then senare til flyttning, Foundation, belägringar, Commendanter och annat, som ther til hörer. Högwördige Herr Doctor och Biskopen har behagat genomläsa them båda med påskrift om sit wälbehag uti theras sammanfattande. Han lofvade mig jömwäl af Stipendio Bahusano til theras hållande wid Rotstockska Academien, hwilket dock kommit i förgäthenhet. Andra som icke bidragit thet ringaste til Historiens uphielpande hafwa bekommit then lyckan i stället. Finge jag något tilräckeliget til theras tryckande torde jag ännu företaga mig then resan.

Min not: Det får anses mycket märkligt att en så bildad man som Severin Jacobs-son Ström så kapitalt grundlurats betr. kyrkioherden Christiernssons ålder. Trots sit danska ursprung har han fullständigt missförstått danskans sätt att räkna ålder vid aktuell tid. Säkerligen har det stått i handskriften att vederbörande hunnit så och så många år på thet fierde tioget. Med andra ord kyrkoherden har varit icke fyllda 80 år när han avled. I öwrigt är det mycket intressant att notera att Severin Jacobsson Ström har haft tillgång till mycket gamla dokument som säkerligen gått i arv i flertal generationer alltifrån Peder Söffrensen Ström d.ä. som också han liksom mellanleden varit historiskt intresserade och gjort värdefulla anteckningar. Bohusläns historia kan därför sägas ha sitt embryo i de Strömska anteckningarna. Vår Peter Elfström har med största sannolikhet haft möjlighet att taga del av denna kunskapskälla vid sina många kontakter med Strömrepresentanter. För läsarens bekvämlighet har jag därför här så utförligt som möjligt velat transkribera handlingarna ifråga som de finns bevarade i Göteborgs Universitet.

Paragraf 10.

Then femte i ordningen war, som sades uti föregående paragraf Herr Jöns eller Janus Laurentii Daal, hwilken hade til fader kyrkioherden i Tanum och kom ther ifrån. Sina studier idkade han wid Academien uti Kiöpenhamn til en stor fördel både för sig och församlingarna. Til inspector ägde han ther Selandiske Biskopen Doctor Pehr Winstrup then äldre, hwilket lände honom til heder och fromma uti framtiden. På hans rekommendation fick han fullmakt på Patoratet 1624 och företrädde thet berömligen i 48 år, hwarpå han saligen afled 1671. Uti Hannibalska fejden tog han mycket del af the påstående oroligheter, genom thet han ofkast besöktes af the förbipasserande krigsfolket, och måste likaså mottaga krigsfolk från Sverige, hwilket kom öfver (öfver) ifrån Gamla Lödöse; men wid alla omständigheter förhölt han sig dock, som en trogen undersåtare. Med sin hustru aflade han twenne barn, en son och en dotter. Sonen wardt så lyckelig, at han stiftade och blef en stamfader för then berömliga swenska Dahlcroniska adeliga ätten, hvars första ätteläggare hade sin uprinnelse af thetta prästehus; men dotern Cicilia Daal trädde uti ägtenskap med faderns efterträdare uti ämbetet Herr Söfving Petri Ström; dock lefde hon intet länge; utan lemnade thetta jordiska efter få års sammanlefnad med honom, som gick honom ej ringa til sinnes. Thetta måste jag likwäl lägga til, at Bohusläns öfvergående gick Herr Jöns mycket til hiertat; ty när han skulle swärja then swenska konungen trohetsed, hade han nästan blifvit rörd af slaget, så framt icke Biskopen uti Götheborg Doctor Zacharias Klingenskierna tiltalat honom therunder wänligen, hwarigenom han kom sig något före; men aflade dock eden med gråtande ifrån början til slutet. Af sådant hans upförande fattade biskopen förtroende til honom, och besökte honom åtskilliga resor, dels at förnimma om hans tilstånd och dels at rådgjöra med honom om the steg han taga skulle på sin kronas wägnar. Generalen och Baronerna Harald Stake på Bohus längtade för samma orsak blifva bekandt med thenna för sin andelighet namnkunnoga prästen, och när han til then ändan infant sig på Bohus mötte honom Harald Stake i porten med thenna utlåtelsen: "för jag ska, Herr Jöns, om icke jag kan försäkra Er, thet I fått en så god konung, som i förlorat; therföre är onödigt at sörja, när i ingenting förlorat hafwer. Jag kan gifwa Er mitt löfte theruppå at när wi Swenske krigsbussar dricka godt öl, blifwa wi på slutet likaså kiärliga, som the norska eller danske. Hwaruppå jag wil wisa prof til middagen, så I ska äta en godag, dricka och slås med the Swenske, at I må kiänna them thess bättre och inte sörja mer."

.....

Anmärknningar:

När iag första gången författade thenna Biographie, hade iag intet kundskap om flere än twänne barn, som Herr Jöns Daal under sit ägtenskap aflat. Therföre gjorde kyrkioherden Herr Pehr Tranchell öfwer thenna paragraph följande påminnelse: Salig Herr kyrkioherden Sven Schuberg har med någon hand skrifvit thetta i kyrkioboken: "I Rommelanda kyrkia finnes framledne ryttmästaren wid Öst: Götha Cavallerie regementet N Grubbenfelt wara begrafwen i sin salige faders kyrkioherden Lars Daals graf. Thessa adeliga wapen eller bakfär är på södra wäggen i kyrkian uphängdt. Thessa rader gjorde mig mycket bryderi; men ändtligen fant iag nyckeln til alt sammans, genom thet iag såg öfwer et gammalt arfskiftesbref, som uti framledne Herr Jöns Daals sterbhus hållit är. Thet hafwer fyra barn och theras Fullmyndige underskrifvit, och wil iag therföre meddela följande underrättelse om hela sammanhanget; ty först har salig Herr Sven Schuberg blifvit bedragen af bönderna til at kalla honom Herr Lars Daal. The som lefwat i hans tid hafwer intet wetat göra åtskillnad mellan fader och son, i synnerhet, som the bägge woro på sin tid präster i samma giäll. Fadern Herr Jöns Daal war kyrkioherde och sonnen Herr Lars Daal war lång tid hans Adjunctus. Therefter blef han befordrad til Pastorate i Morlanda på Orust, och har underskrifvit arfskiftet år 1672. (NB). Then andre sonen Nils, som sedan blef adlad, och tiente sig up under konung Carl then tiondes Regemente lät uti konung Carl then elftes minderårighet kalla sig Grubbenfeldt när han blef hedrad med adelig skiöld och wapen. Ändtligen, när then tredie sonnen Gabriel, som war Assessor uti Götha: Hofrätt skulle mottaga förenämnda heder, behölt han sin faders namn och kallade sig Daalcrona. Thennom adeliga Familier hade altså sin uprinnelse ifrån thetta prästehus; ty Herr Jöns Daals kvarlåtenskap steg til 7000 riksdaler, och Herr Söfving Ström har underskrifvit för dotern: (Cicilia), som då lefde, och war hans hustru; men hon blef kort therefter död.

NB. Uti Herr Cancelliesrådets Anton von Stiermans Adelsmatrikel inflyter en annan berättelse här om, hwilken dock bör rättas härefter i anledning af the Documenter som iag innehafwer.

.....

Min not:

För sammanhangets skull och för läsarens bekvämlighet ser jag det ändamåls-
enligt att här föregripa händelseförloppet i någon mån. Vi noterar att för-
fattaren Severin Jacobi Ström har haft ett mycket värdefullt dokument i sin
ägo, nämligen arvsskifteshandlingarna efter kyrkoherden Jöns Daal. Jag har inte
lyckats spåra upp akten ifråga, men kan ev. hamnat i de renoverade domböckerna
för vederbörande härad och aktuell tidpunkt uti Göta Hovrätt. Den gode författa-
ren har läst handlingen något slarvigt. Bland annat har han inte kommit sig för
att identifiera de undertecknande befullmäktigade. Härunder döljer sig nämligen
flera döttrar, vars makar uppträtt som deras förmyndare, som brukligt var vid
denna tid. I verkligheten hade kyrkoherde Jöns Daal åtta efterlämnade barn - tre
söner och fem döttrar. Vi skall belägga detta förhållande lite längre fram men
konstateras redan nu att vi härigenom lyckats spåra Peter Elfströms härkomst
långt tillbaka i tiden.

Paragraf 11.

Then siätte Kyrkioherden war Herr Söftring Pehrsson Ström, Hvilken hade til fader Kyrkioherden Herr Pehr (Söftringsson) Ström uti Kongelß. Wid Academierna uti Kiöpenhamn och Wittenberg fortsatte han i ungdomen sina studier med then lyckan, at han efter then tidens omständigheter hölts för en mycket lärd man, thet the arbeten i handskrift han lemnat efter sig klarligen intyga. Få präster woro då, som kunde mer än Latin och något litet Graekiska; men han hade giordt framsteg uti the flästa Orientaliska språken, förstod Philosophien och hade så stor insikt i Botaniken at han uti handskrift lemnat efter sig en honom uti grafwen hedrande Hiero: Botanica. Hela sin tid använde han til et lärdt wakande, och lät wid alla tillfällen sin lärdom och wackra insikt frambringa sådana snilles foster, hwaraf honom heder tilfalle kunde, och the witt-raste män öfwertygas om hans wäl anlagda tid. Ett besynnerligt nöije hade han uti Historiens, Språkens och Läkarekonstens läsande med alla the wetenskaper ther tilhöre. Jag har redan anfört något therom, men wille önska, at framledne Prosten Johan Oedman fått tilgång til hans samlingar uti Historia particulari och personali angående Bohuslän, så hade man aldrig funnit hos honom hwarken defecter eller löijeligheter! Understundom war jag mig med hans Manuscripters läsande uti Historien, hwaremot jag understundom sörijer öfver, thet mina wilkor skola wara wällande til så många fornheters begrafning uti et tyst glömskans mörker! Ty stod guldet under mitt wäld, skulle jag använda thet til mitt nöije uti thet målet och häfdateckna til uplysning.

I början efter sina Academiska resor war han någon tid Rector wid Kongelßs Schola, och tillika Comminister wid församlingarna, hwarpå han 1671 undfick kallelse til Pastoratet i Rommelanda och Karreby thet han troget med alla sina dhörares kärlek förwaltade, så länge han ther förde herdastafwen. Biskopen uti Götheborg, Magister Daniel Wallerius, visiterade uti thet giället 1683 til then ändan at afskaffa the Danske kyrkioceremonierna och i thess ställe införa the swenske. Då måste kyrkioherden Herr Söftring aflägga, antingen han wille eller intet, sin danske prästedrägt och kläda sig then Swenska. Han för sin person gjorde thet eij utan tårar och när Församlingen fick se honom komma til kyrkian i följe med Biskopen Wallerius och the andra närvarande präster, fattades intet mycket at ~~icke~~ thetas ifwer öfver en sådan gierning kunnat förleda them til upror mot then företagna ändringen.

Men the funno sig likwäl strax, at thet kan wara mindre angeläget uti hwad drägt en prästman förkunnar Guds ord, när therigenom allenast intet skier någon förledande förargelse.

Som alla the andra prästerna haft sina känningar af krigsoroligheter, så skulle Herr Söffring therutinnan ej heller förbigås; hvarföre han uti Gyldenlöwiska kriget fick dricka samma kalk, som hans företrädare. När Huldarik Gyldenlöwe kom tågande för Bohus 1676, war han annandag Pingst uti Karreby kyrkia tillika med General Leutnanten Rytzenstein, GeneralMajorerna Lewenhielm, Dunkarn, Degenfeldt, General krigs-Commissarien Johan Kaas, öfversterna Reck, Rechling, Cuskerum, Bilow, Wind, och många fler, hwilka alla efter gudstiensten blefvo i prästgården med middagsmåltid undfågna. Under måltiden kommo the at omröra the ting uti naturen, som beboda årsens tider och wäderlekens omskiptande, hwilket gaf Herr Söffring tilfälle något orda om sin insikt uti Botaniken, och framta sitt sammanskripta örtacalendarium, efter hwilkets anledning en hushållare kan weta alla sina förrättningar, när sådan skal utsås, när hon är mogen, med mera, och thet af wissa örters upkommande eller mognad. Generalen Gyldenlöwe, såsom en wäl upmärksam herre, mottog thet helt nådigt och tilsade sina herrar officerare, thet ingen skada skulle tilfogas prästgården af then förbitågande arméen hwarken då eller framdeles. Dock blef Herr Söffring under förwar förd til Generalen Gyldenlöwe, då han belägrade Carlsten eller Marstrands Fästning; medan han hade tancka om prästen, thet wisste han af the Swenskas anstalter, them han skulle uppenbara; men när han märkte underspelet, sände han honom strax tillbaka hem med säker lifvakt.

Första giftet han trädde uti, war, som uti föregående paragraf armärkt är, med Cicilia Daal, en gudfruktig och dygdälskande hustru. Andra gången trädde han i ägtenskap med Elsa Nijborg, en rådmansdotter ifrån Kongelf. Med sin förra hustru hade han inga barn, men med den andra aflade han fyra. Äldste sonen war Herr Pehr Ström, som sedan blef Comminister i Solberga Pastorat och lefde til 1734. Andra sonen war Herr Jan Ström, hwilken slog sig på Navigation och reste från Amsterdam såsom koffferdi-Capiteine. Lärer sedan wara död; emedan man på länd tid ej haft bref ifrån honom. Tredie sonen är Herr Jacob Ström. Han lefde länge i Kongelf såsom hörer eller Collega wid Scholan; men kom omsider 1743 til Surteby i Marks härad, och ther war Comminister, theräst han lefver ännu, fast uti hög ålderdom. Uti barnsbörd efter honom afled hans moder Elsa Nijborg år 1687. Dotern Edla Ström trädde uti gifte med kyrkioherden Herr Lars Kock, sedan han wardt försedd med Fullmakt på Pastoratet Karreby år 1700,

Om Herr Söftrings död måste jag och göra thenna märkwärdiga berättelse: då han ännu war frisk eller sex veckor före sin död, hemkallade han bägge sina söner ifrån Academien i Lund med befallning at the skulle skynda för hans snart infallande död. Wid framkomsten funno the sin fader må wäl, hwilket the hjärteligen fägnade sig öfver; men han sade til them: " Then 13 februari tar Gud mig til sig i himmelen, som Noach tog dufvan til sig in uti arken; therföre längtar jag efter then dagen med glädje, på hwilken mig en sådan salighet wederfares skall. Några dagar å rad gjorde han anstalt om sin kwarlätenskap huru barnen sig mot hwarandra förhålla skulle, och förordnade om sin begrafning. Then 12 februari blef han något litet siuk, at han gick til sängs. Hwaruppå han strax skickade efter sin doter Edla och sin måg, Herr Lars Kock hwilck_{en} enligt kallelsen infunno sig hos honom wid sängen, gifwande tilkänna sitt bekymmer öfver hans opasslighet. Han drögde dock intet länge innan han uppenbarade för them sitt förordnande af kwarlätenskapen, med tilsäijelse the therpå wille lemna honom ensam, at han sin andakt i högre grad utöfwade. Thetta skiedde. Han war ensam til följande dagen kläcka 9 förmiddag. Då kallade han sin doter, måg, och the bägge hemmawarande sönerna in för sig, tog sin Calott af sig, sammanknippade sina händer och sade: " Jag befaller eder Gudi och hans ordom! Fruckta Gud, ären konungen, lefwe kiärligen och faller ned at bedia med mig om en salig ända. Therpå läste han högt at stycke på fader wår men saktade af, när han kom til the orden såsom i himmelen, hwarwid Gud tog hans siäl in i himmelen. Man läser nästan samma historia om Doctor Molin, Theologie Professor i Upsala, som hade förutsagt at han skulle dö klockan half fyra eftermiddagen, och står therföre aftagen med et ur i handen, som wisar på half fyra. Hwad Herr Söftring widkommer, så afled han efter sin talan then 13 februari 1712, och Herr Prosten uti Elfsyssle, Magister Fridrik Bagge, hölt öfver honom likprädiken, then jag uti handskrift äger, och kan ses ther samma berättelse jag anført.

.....

Anmärkingar:

Thet örte-Calendarium, som Herr Söftring sammanskriwvit gier mig anledning täncka, thet Herr Archiatern och Riddarens Herr Doctor Carl Linnei örte-Calendarii utgifwande intet är något som werlden tilförne intet wetat utaf. Thet medgifver iag gierna, att sådant intet, så wida mig witterligt är genom trycket utkommit, men icke thesto mindre ... at the gamla warit af samma tinctur, och bönderna på landet hafva i många hundrade år tillbaka sättat i

såande och skiärande med mera efter örternas upkommande, blommande och af-
torckande. Bewis här på kan jag framtä genom många bönders förhållande här uti
Wättele härads, som intet förr befatta sig med jorden, innan the warde upmuntra-
de thertil af wissa träns knoppande, utsprickande och andra örte the ther lika-
som bebodar jordens och sädens inre beskaffenhet. Thet lärer ändå Herr Archi-
atern til et wälförtiendt beröm, at han utarbetat then saken, och bringat then
i et sådant lius, som den klara middagen. En Prästman på landet och andra stånds-
personer kunna nu hafva ther af et godt handledande uti alt hwad åkerbruk wid-
kommer; fast man intet får slå sig på thet samma at man förgiäter både bok och
församling. Uti hela en prästens lefnad fordras, at han har omsorg för thet han
är sätter til bestyrande; ty ofta blir han i sina gamla år förordnad Praesiciera
wid et Prästemöte, då han måste wisa hwad begrep han äger uti Trons hemlighe-
ter och theras försvarande. Sådant tildrog sig och med Herr Söftring Ström. Uti
framledne Herr Doctor och Biskopens Johan Carlbergs tid eller 1693 blef han för-
ordnad til Praeses wid då warande Prästemöte, wid hwilket then Articulen De
Scriptura Sacra togs uti öfverwägande. Första dagen förstod han sielf thet giöre-
målet til alla närvarandes nöije, och then andra dagen företrädde efter then
tidens bruk, hans vice: Praeses, Magister Sveno Gaddelius, som då war Philo-
sophie Lector wid Kongliga Gymnasium uti Götheborg, hans ställe. Jag kan wäl
finna, at Lector Gadelius wom war ung, och ther jämte en lärd man har giort
thet med en stor färdighet; dock hafwa sådana gåfwor ei heller warit aldeles
döda hos Herr Kyrkioherden Ström. Ty iag har ännu et bref af Herr Doctor och
Biskopen Carlberg til honom om then saken skrifwit, uti hwilket han ganska be-
näget och med beröm tiltalar honom. Then som therföre är kiännare af Herr Doc-
tor och Biskopen Carlbergs andeliga tänkesätt, han lærer ingalunda twivla, thet
ju hans ord kommit öfverens med sielfa wärckställigheten. Och för övrigt be-
höfwer iag intet vidare bewis i thet målet, än the Manuscripter, som han lem-
nat efter sig uti många både Philosophiens och Theologiens dalar. Han läste
och skref stadigt, intil thess han sjuknade utan at undergrawa thet Pund som
högste Försynen hos honom underlagt hade. Hwad honom anförtrodt war förwaltade
han andeligen och upskiärre fruktan ther af i aller ewighet.

.....

Min not:

Som vi sett i Peter Elfströms tidigare dagboksanteckningar har han umgåtts
och haft brevkontakt med Strömmarna såsom Söftring Pedersson Ström och hans
tre söner Pehr, Johan och Jacob. Det är i högsta grad sannolikt att Peter Elf-
ström och dessa söner till Söftring Ström hängt ihop från latinskolan i Kong-
elf till gymnasiet och universitet.

Viktigt är också att peka på att det är den lärde kyrkoherden Söftring Ström som lämnat Elfström alla de upplysningar om historiska data som dagboken vimlar av. Vi får också en förklaring till Elfströms stora intresse för botanik och trädgårdsskötsel. Säkert är det Söftring Ström som initierat detta intresse. Även hans insikter i läkemedelskonsten hör hit.

Det finns en sammanställning som utförts av Söftring Ström nämligen *Annotationes De Obsidionibus Bahusia acres* som innehåller mängder av historiska upplysningar. Den avskrift härav som jag har i min ägo är på latin och omfattar 40 foliosidor, och kan ej här återgivas. Det mesta har redan Severin Jacobsson Ström åberopat i sina här redovisade anteckningar. En enda episod skall jag dock nämna, som hänger samman med den s.k. Balsefejden 1644/45. Läget var följande i de rådande relationerna - Sverige - Danmark.

Den för Sverige högst ofördelaktiga freden i Knäred 1613 räckte till dess Torstensson, trettio år senare, i januari 1644, utan föregående krigsförklaring, inbröt i Holstein och underlade sig hela danska fastlandet. Knappt 20 år dessförinnan hade Wallenstein invaderat hela Jylland med sina skövlande tyska trupper - som vi tidigare berättat om. Liksom då medförde invasionen i Jylland att en ny våg av flyende jutar sökte sig till Bohuslän - främst Kongelf och Marstrand, vilket är värt att notera för personhistorikerna. Alltnog. Under det därpå följande kriget, som mestadels fördes till sjöss, fanns den 67 årige konung Cristian den fjärde i närheten av Bohus, närmare bestämt i sitt härläger i Tingstad på Hisingen april 1644 i avsikt att derifrån föranstalta ett anfall på Göteborg. Men redan den 1 maj s.d. måste han begiva sig därifrån, för att icke se sig avskuren från sitt rike av den i Holland för svensk räkning värvade flottan. Från sitt härläger hann dock konung Christian avsända ett stort antal krigsorder till sina närmaste och som på ett intressant sätt griper in med upplysningar kring vår Elfströmsstory. Men först vad Söftring Ström har att berätta härom:

" Under thet at sådana gerningar förehades vid Bohus och Kongelfs stad samlade häradshövdingen i Södre härad, Henrik Rasmussen, en myckenhet bönder i Romelanda och Hjertums pastorater, med hvilka han anföll Tösslanda skans, slog alt folket der på flykten och plundrade ett långt stycke upp i Vestergötland, endast i den afsigt at de måtte hämnas sina bröders lidande på yttersta gränserna, och änskönt skepparen Jakob Rather (egentligen Jacob Ratherij), som skulle segla Götha elf upp efter till Kongelf, med ett spnskt fartyg, hwars laddning bestod af salt, blef tvingad att taga svenska soldater om bord, til undsättning för them på Tösslanda skans, kunde the wid sin ankomst intet uträtta, utan thetta slöts, som wid Bohus, när ryktet om freden blef allmänt.

Emellertid har denne häradshövding varit en behjertad man, som vågade så mycket för sina bröder, och han kallade sig icke utan orsak "Oberste Buur", allt ifrån den tiden han bönderna uti sådana mandiga gerningar anfört hade.†

I en annan uppsats längre fram i anteckningarna berättar Ström slutet af episoden något annorlunda: "De förbittrade svenskarna återtog sedermera Tysslanda skans och, sedan de nedhuggit dess besättning, gjorde de ett infall uti Hjertums pastorat, hwarest då för tiden Pehr Nilsson Ström var kyrkoherde (i verkligheten skall det vara kaplan) och många af våra bönder, såväl från Hjertum som från Romelanda och Karreby, omkommo i denna ofred. En Jacob Rather seglade med en staden tillhörig spanienfarare, kallad Kålpottan, och lastad med soldater, uppföre Götha elf till den lilla staden Loden (sic) eller Gammelöse och satte folket derstädes i land och intogo staden. Många af dess innevånare togo sin tillflykt til kyrkian, hvarifrån de begärde förskoning af soldaterna, men blefwo ynkeligen mördade. I sanning en omenskelig gerning!"

Denna version av händelseförloppet har vi emellertid möjlighet att kontrollera med Christian den fjärdes order till de sina från sitt härläger uti Tingstad april -maj 1644, vilka brev finns bevarade och återges här, som de finns redovisade i Norske Rigs- Registranter för den aktuella tiden:

C. IV. Lagmanden Hans Frantssön, Erik Jenssön Foged i Sönderviken, Erik Jenssön Foged i Orust, Paul Nilssön Foged i Nordviken, og Henrik Rasmusson fikke breve at oförtövat begive sig til Hs Majt. ved Hisingen, Hs Majt:s naadigste Ville videre at erfare. Trefoldighed den 5 april 1644. T. VII. 198.

C. IV: I lige Maade fik Hans Frantssön, lagmannen, brev at forskaffe 100 Skovler oc Spader og de fleste, muligt er, Truge og Melkebötter og deslige at føre Jord frem med. Helig Trefoldighed for Elfsborg den 6 april 1644. T. VII. 199.

C. IV. Sigvard Gabrielssön (Akeleye) fik brev, noget Tømmer ved Bergeström anlængendes.

Eftersom os foregives, under Bergestrømmen at skal ligge en deel Sveriges Kroenes Tømmer, hvoraf en Part allerede er flödet og en del icke, desligeste nogle store og smaa Master, da hafwa vi naadigst for godt eragtet Middel at söge samme Tømmer derfraa at bringe. Thi bede vi dig og ville, at du strax tilforordner 300 Muskötter, theribland beregnet de 200, som ligger i vor Kjöbstad Marstrand og 100 af vor Faestning Baahuus, og derforuden lader befale Landfolket af Inland at staa paa den Norske Grund og Pinassen af Kongelf at ligge for Gammelöse.

Og at du strax uden forhaling lader samme Tømmer hitkomme, thi vi agter det her at lade bruge. Tagendes ingen Forsømmelse herfore, saaframt du icke ville stande til Rette. Trefoldighed for Elfsborg den 6 april 1644. T. VII. 199.

Min not: Det var som synes ord och inga visor från den danske konungen. Ändamålet med aktionen var alltså att "bärga hem," flottimret mitt framför ögonen på de svenske. Timret var för övrigt avsett för Göteborgs uppbyggnad och konfiskationen kom senare att leda till många processer efter fredsslutet 1645. Att aktionen kom att ge upphov till blodiga sammandrabbningar i enlighet med Ströms berättelser är helt klart och bekräftas vidare av att konung Christian sedermera belönade sina "krigshjältar" med förläningar m.m. för deras insatser. Ävenså blev Kongelbsborgarna som pliktstroget ställt sina fartyg till förfogande rättmätigt belönade.

Det skepp som var engagerad som ledarefartyg hette i verkligheten Pinasse de Pott af Kongelf. Det var kronans fartyg, som för övrigt var byggt vid Kongelbs skeppsbyggeri och vars befälhavare var Kongelbsborgaren Captein Jacob Ratherij.

Innan vi presenterar härövan angivna gestalter lite närmare och deras Elfströmsrelationer skal vi återge ett brev från konung Christian som berör belöningarna.

C.IV. Anlangande os elskelige Hans Frantssön, Lagmand udi Baahuus Len, samt Henrik Rassmussön, Sorenskriver, og Björn Mortenssön, bondelensmand samme stedes, theres underdanigste begjering at nyde nogle theres Gaarde fri for skat formedelst theres bewiste Tjeneste udi seneste Feide, at I, saavidt I underdanigst befinder billigt, derudi maa dispensere og vore Wore Generalkommissarier udi vort Norge sig therefter rette at godtgiöres udi Skatteregenskaberne.....

Kjöbenhavn den 18 november 1647.

Alltså ännu ett exempel på hur skattegods och kronogods kom att omföras till s.k. ofrimans frälse. De båda bröderna Paul och Per Milssöner - fogdar i Nordre ersp. Södra Wigen - kom på detta sätt att repa åt sig mängder av ofrimans frälsegods.

Nu till presentation av vissa intressanta personer, som längre fram dyker upp titt som tätt i redogörelsen:

Hans Frantssön förekommer oftast i litteraturen ihop med tillnamnet Vandalin. Inom genealogien kan det stundtals vara en god hjälp att stöta på ovanliga namn vid sökandet efter släktsamband. Men lika ofta hamnar man helt fel. Vad gäller tillnamnet Vandalin stöter vi på detta ganska ofta i Bohuslänska personhistorien.

Man frågar sig gärna. Är alla dessa Vandalinare släkt? Svar -långtifrån!
I samband med denna studie har jag måst anlita Köpenhamns Universitets studentmatrikel, vari jag observerat hur ofta tillnamnet Vandalin förekommer under den för oss aktuella tiden. Oftast är tillnamnet latiniserat till Vandalinus eller Wandalinus etc. Enligt min mening är ursprunget Vandal eller möjligen van Daal eller varför inte van Daal! - och bör betraktas som en hänsyftning till vederbörandes släktort. Vi har massor av sådana exempel i Kongelofs Byebogh såsom: van Paschen, van Delen, van Delden, van Ackern etc.etc. Man bör alltså vara försiktig då man ur tillnamn söker spåra släktsamband. Min utveckling här må läsaren ursäkta - men har skett i all välmening. I fallet Hans Frantssön Vandalin har släktforskare bl.a. misslettats att utkora kyrkoherden i Solberga Frans Hansson Wandal till lagman Hans Frantssöns son. Hur bestickande namnligheten än är förhåller det sig i verkligheten så att kyrkoherden Frants Hansson är son till kyrkoherden i samma församling Hans Rasmussen. Vidare är denne Frans Hansson bror till sin företrädare i ämbetet Rasmus Hansson. För att riktigt stöka till det för släktforskaren var de båda bröderna gift med samma kvinna, nämligen Torborg Torgeirsdotter (av den så ofta här förekommande Brunsläkten i Marstrand) Detta var möjligt emedan den äldre brodern dog barnlös och efterlämnade änkan hade fritt val att äkta sin tidigare sväger!! Originellt nog var lagman Hans Frantssöns andra hustru syster till ovannämnda Torborg Torgeirsdtr och hette Margareta Torgeirsdtr. Tala om slätkollisioner! Men vi är inte färdiga än. Ytterligare en sammanstötning ligger här förborgad. Saken är den att den gamle kyrkoherden i Kongelof Peder Söffrensson Ström d.ä. hade Solberga pastorat som prebende 1658 -1662 d.v.s. i skarven mellan bröderna Hanssons kyrkoherdetjänst. Kyrkoherde Ström arrenderade ut gället från 1660 till Frans Hansson Wandal för 300 riksdaler. Prebendet hade Ström tillerkänts av Carl den X år 1658 som kom-pensation för lidna förluster i samband med Kongelofs " ruinerings". När jag nu ändå är igång med mina något äventyrliga utflykter kanske jag skulle avrunda med att påpeka att den gode släktforskningsmissledaren C. W. Skarstedt har frikostigt tilldelat kyrkoherden Rasmus Hansson en son (angiven i herdaminnet som Hans Bruhn i Nässinge) Detta är fel eftersom Rasmus Hansson var barnlös. Därmed försvinner också denne som anfader till den sedermera så bekanta släkten Brunjeansen! Som en liten kuriositet må här icke förglömmas att ovannämnde kyrkoherden Hans Rasmussen var bror till sorenskrivaren Henrik Rasmussen - d.v.s. vår tidigare bekanting "Oberste Buur", och att deras syster Maren Rasmusdtr var gift med bondelänsman Björn Mårtensson (också han tidigare omnämnd)

Efter denna vådliga genealogiska irrfärd ha vi så lyckats krängla oss tillbaka till vår tidigare påbörjade personalia.

Alltså. Lagman Hans Frandtssön Vandalin har varit född ett av de första åren på 1600-talet och har med all sannolikhet tillhört den flyktingvåg av jütlandska ämbetsmän som sökte sig till Bohuslän på 1620-talet. Han blev tidigt engagerad som ridfogde i Bohuslän och vann konung Christians gunst medförande ett avancemang till lagman från år 1636, vilken tjänst han innehade även ett stycke in på svenska Bohuslänska tiden efter 1658. Han är flitigt förekommande i bevarade dokument dels som domare och dels som frälsegodspossessor av rang. I sitt första gifte var han förenad med en Sophia Jochumsdotter, vars härkomst jag icke kunnat utröna, men som jag starkt misstänker är en dotter till den stormrike köpmannen Jochum Wesper i Marstrand. Denne var i sin tur ingift i släkten Bruun i Marstrand, varigenom han kom i besittning av en betydande gods massa i Bohuslän. Jochum Wesper fanns för övrigt också som framgångsrik köpman och redare i Kongelf ända fram till svenska tiden, innan han definitivt flyttade till Marstrand. I detta sitt första gifte hade lagmannen en son Jochum Hansson Wandalin, som blev kaplan i Uddevalla. Denne kaplan Wandalin var gift med en dotter Edela till kyrkoherden i Uddevalla Hans Jenssen Gedda och var kaplanen predestinerad att efterträda svärfadern. Men ödet ville annorlunda i det kaplanen dog före svärfadern - år 1668. Änkan Edela Gedda gifte om sig med den kände kyrkoherden i Uddevalla Jöns Jönsson Colstrup, vars rykte hänför sig hans "övergång" till Gyldenlöwe och flykt till Norge. Härtill skall vi återkomma liksom till släkten Gedda (Gädda) I sitt första äktenskap hade lagman Hans Frandtssön också en dotter, som blev gift med kyrkoherden i Hjertum Sten Michelsen. Denne kyrkoherde var son till byfogden i Kongelf Michel Jörgensen och bror till Elisabeth Michelsdotter gift med borgmästaren i Kongelf Fredrik Christophersen. Kyrkoherde Sten Michelssen dog redan 1654 och änkan gifte om sig med efterträdaren Per Nilsson Ström - tidigare kaplan i Hjertum, som genom att konservera änkan fick kyrkoherdebefattningen. Änkan hade tidigare en son Michel Stenssen som dog efter några år. I sitt nya äktenskap föddes sonen Hans Pedersson Ström och modern dog i barnsäng. Fadern avled några år därefter eller 1661 och som föräldralös omhändertogs han av förmyndare i släktkretsen med flera byten ex. farmodern, Hans Söfrensensson Ström, Jens Holst m. fl. Som enda barn blev arvet ganska stort och spädades på genom att han också ärvde sin halvbror. Det må här noteras att under den Gyldenlöweska fejden tog kyrkoherden i Säve Peder Eriksson hand om arvegodset.

Hans Pedersson Ström har fått en gedigen uppfostran och utbildning genom förmyndarnas försorg och har de första skolåren med säkerhet gått i Kongelvs trivialskola. Genom arvhandlingarna, då pojken blev myndig, framgår att han studerat vidare i Oslo resp. Köpenhamn. Efter prästvigning blir han komminister i Tanum år 1682. I sitt giftermål födes sonen Peter Hansson Ström år 1683. Fadern är död 1693 men modern lever ännu 1724 och finns då i Tanum. Efter faderns död har Peter H. Ström sannolikt skickats till Kongelvs trivialskola, där många släktingar fanns. Här har han i så fall blivit skolkamrat med Peter Elfström. De följs åt och inskrevs samtidigt år 1695 i Göteborgs Gymnasium och år 1703 vid Lunds universitet. Han blev präst vid Bohusläns Dragoner 1710 och utnämndes till kyrkoherde i Träslöv 1717. Gifter sig och får eftersläkt. Död 1740. Peter Elfström har haft kontakt med Peter Ström långt fram i tiden och omnämner bl.a. i sina anteckningar om brev som han tillställt denne, då han som fältpräst medföljde dragonerna på uppdrag till Skåne. Elfströmska familjen har tydligen umgåtts flitigt med Peter Ströms mor - Sophia Mårtensdtr-Ström- som ännu i slutet av 1720-talet bodde kvar i Tanum. De skriver brev till Peter Ström i Träslöv under samma kuvert - nästan varje månad. Allt vittnande om att förbindelsen Elfström - Peter Ström varit intim och varaktig livet ut.

Så har vi att redovisa något om lagman Hans Frandtsons andra gifte med Margareta Torgeirsdotter -Brun. Detta giftermål har ägt rum omkring 1645. I detta gifte har jag mig icke bekant mer än en dotter - Ingeborg Wandahl. Hon gifter sig 1684 med häradshövdingen i Askims, Torpe och Flundre härad Johan Cedercrona. (född 1656 och död 1725). Häradshövdingen hade tidigare - 1677- varit gift med en Catharina Udenia, kyrkoherdesdotter. I första äktenskapet fanns två barn Sophia och Peter födda 1681 resp. 1682 och i andra inte mindre än 11 barn. Peter Elfström har säkert varit skolkamrat med Peter Cedercrona i Kongelvs trivialskola och varit honom behjälplig som praeceptor då han inskrevs vid Göteborgs gymnasium år 1698. Som informator har Peter Elfström haft att ta hand om de flesta av andrakullens Cedercronor - flickor som pojkar. Det märkliga är att den äldsta i denna kull, Catharina, född 1685, gifter sig redan år 1701 med en ryttmästare Peter Wilhelm Schaij. Denne ryttmästare var nära släkt med den familj Schaij som Peter Elfström träffar i Skåne under sin informationstid där. Man frestas antaga att Elfström genom denna förbindelse blivit rekommenderad till denna tjänst. Herman Schröder har säkert också bidragit. Vi är nu klara med den kontaktvärld som fanns kring lagman Hans Frandtsson och som på olika sätt kom att beröra vår Peter Elfströms umgängeskrets.

Vi skall nu fortsätta med presentation en av några andra gestalter omnämnda i Söftring Ströms "Annotationes...". Dock något mera kortfattat och begynner sålunda med sorenskrivaren Henrick Rasmusson. Denne hade, som vi tidigare berättat, utmärkt sig under den s.k. Balsefejden och blivit känd som "oberst Buur". Han bodde på den stora gården Guddehjälm i Ytterby och benämnes i de gamla akterna sorenskrifver, landsskrivare, häradsskrivare etc. men aldrig härads-hövding eller häradsdomare, vilket förefaller märkligt. Förklaringen ligger nog däri att han blott under ett fåtal år tjänstgjort i den svenska jurisdiktionen och velat behålla sin danska titel i stället för den "finare" svenska beteckningen häradshövding. Henrick Rasmusson förekommer ofta i domböckerna både i egenskap av tjänsteutövande och som betydande possessionat och ägare av "ofri-mans frälse". Han efterträddes i början av 1660-talet av sin son, häradsdoma-ren, häradshövdingen Rasmus Henricksson, som också var bosatt på Guddehjälm. Denne hade tydligen väl anpassat sig till den svenska överhögheten och uppträder flitigt i domstolshandlingarna och förmärkes ofta utöva sitt inflytande i många andra sammanhang. Hans samgående med sin nära släkting den förmögne länsmanen Björn Mårtensson i Anfasteröd är påfallande, liksom med sin något mera avlägset besläktade lagman Hans Frandtsson. Rasmus Henricksson är död 1679 och till hans efterträdare utses en svensk - Nikolaus Sparman (född 1622) som tillika fanns i Göta Hovrätt något år. Han blir dock ej länge på denna post, då han avlider år 1684. Som häradshövding för Inlands m.fl. härader förordnas nu hans son sekre-teraren hos rikskansleren greve Magnus Gabriel De la Gardie Erik Sparman (adlad 1689 Sparrsköld) Denne Erik Sparman var i sitt första gifte förenad med en Margareta Hartvig dotter till krigskommissarien och sekreteraren hos greve m.m. Rutger von Ascheberg - Daniel Hartvig och i sitt andra gifte (1689) en adelsdam Margareta Gyllenberg. (en dotter till överinspektor Erik Bergh, adlad Gyllen-berg och Christin Duberg) Alla dessa senare bekant folk i Bohuslän. I sitt första gifte fick Erik Sparman - Sparrsköld sonen Daniel Sparrsköld född 1686. Sonen Daniel var inte tonåring när han blev föräldralös och fick omhändertas av släktingar och föräldrarnas umgängeskrets. Han har gått i Kongelvs trivialskola och där haft som skolkamrater bl.a. Peter och Jacob Söftringsson - Ström, Peter Cedercrona och icke minst vår Peter Elfström. Dessa har följts åt länge, inrym-mande också gymnasietiden i Göteborg och har de tydligen umgåtts flitigt enligt Elfströmsanteckningarna av år 1703. Ja, det tog sig bl.a. utryck i en liten affär mellan Daniel Sparrsköld och Elfström, där Sparrsköld köper en sadel och en pis-tol!! Det är tydligen Elfströms fadersarv som här ryker all världens väg - men ger oss nyfikna snokare en vink om vad fadern haft för sig. Gissningsvis tippar vi på dragonofficer eller någon slags ridande tjänsteman ex. fogde,

heideridare eller varför inte som gårdsfogde hos någon frälseman av mått. Vi får se om vi inte längre fram kan fånga in honom på annat sätt.

Lå oss äntligen avrunda med ett par ytterligare fragment ur Strömskå "Annotationes..." och fastnar för fogden i Nordviken Paul Nilsson, samt pinasscapiteinen Jacob Ratherij, och deras förehavanden.

Fogden Paul Nilsson började sin bana som slottskrivare på Bohus fästning under vår tidigare bekantning slottsfogden Mads Christensen, vilken tillika utnyttjade honom privat i sitt köpmanskap - för övrigt tillsammans med Hans Holst i Kongelf. Efter slottsfogdens död förordnades Paul Nilsson till sin fogdesyssla i Norra Bohuslän, vilken befattning han innehade till sin död 1666: (80 år) Han var bosatt i Grebbestad i Tanum, men dog på Kleva i samma socken. Under sin ämbets tid har han skrapat ihop en ansevärd godsmassa och förslagen som han var lyckats utverka hos kungamakten (både den svenska som danska) skattefrihet d.v.s. i detta fall ofrimans frälse. Det har vållat en hel del huvudbry att spåra hans härkomst. Allt pekar dock på att han är son till den förmögne och framgångsrike danske fogden i Ale och Flundre härad (som i samband med Älvsborgs lösen 1613 - 1619 var dansk pantejord) Nils Pederssen. Denne har vi träffat på tidigare bl.a. som participand i det stora bohuslänska konsortium som i början av 1600-talet tillhandlade sig av danske kungen massor av frälsegods och med detta som bas utvecklade en betydande redare- och köpmanskap. I denna ingick bl.a. Maststrandssläkten Brun, Wesper, kyrkoherdesläkten Holger Ofsvesson i Kongelf, den danske storredaren Jens Anderssen, slottsfogden Mads Christensen, adelsläkten Bägge och många andra. Nils Pederssen, som 1624 flyttade till Uddevalla och därstädes bedrev trävaruhandel och sågbruk, vill jag utnämna till den förste kände anfadern till släkten Sahlgren. Det skulle här föra för långt att redogöra för bevismaterialet - återkommer i ett annat sammanhang - men vill tillägga att vederbörande hade ännu en son Peder Nilsson (också han kronofogde men i Sönderviken) och att änkan Ellike Johansdotter gifte om sig med Uddevallaköpmannen Frandts Pechel (Nils Pederssen var död före 1630). Ovannämnde Paul Nilsson hade sålunda bara att bygga på den godsmassa som han fått i arv efter fadern (flera av dessa gårdar går lätt att identifiera Paul Nilssons gods innehav).

Paul Nilsson gifte sig ståndsmässigt med Wibeke Clausdotter Rosenbielke. En av döttrarna Vivica Paulsdotter gifte sig med kyrkoherden i Naverstad Gude Pederssön Giädda och så kommer vi rätt in i denna kolossala släktutbredning med åtföljande relationskonsekvenser. Peter Elfström stöter på släkten ifråga genom sin vänskap med Guido Giedda resp Johan Giedda, som också voro skolkamrater i Göteborgsgymnasiet och universitetet i Lund.

En annan dotter Zidtzela Paulsdotter var gift med kronofogden på Orust och Tjörn (1651 -1665) Jacob Hansson Nöring, som också skaffade sig skattefrihet för alla sina gårdar bl.a. genom att försträcka danska kronan flera hundra riksdaler för soldaternas besoldning. Tillnamnet Nöring och släktsambandet med Paul Nilsson har tydligen misslett bl.a. Carl A. Tiselius att tillordna Paul Nilsson jämväl detta tillnamn Nöring - vilket alltså är felaktigt. Nåväl. Jacob Hansson Nöring fick en son Paul Jacobi Nöring, som blev kyrkoherde i Morlanda år 1680 och gift med Karin Matsdotter Haffenberg, dotter till kyrkoherden i Tegneby Mats Jonssen Haffenberg och Torborg Henriksdotter Tegner. Det är denne kyrkoherde Paul Jacobi Nöring som Peter Elfström gravsätter år 1706 efter skriftlig begäran av en av Nörings söner och önskan av Elfströms gode vän Peter Bundi. Denne Peter Bundi blev rektor vid Uddevalla latinskola åren 1708 -1710, samt därefter kyrkoherde i Morlanda. Han var gift med Cecilia Nöring, en dotter till kh. Paul Nöring. Till dessa märkliga relationer hör också att kh. Paul Nörings företrädare var kh. Lars Jenson Dahl, som var gift med en dotter till Nils Holgersson Arctander - också han kyrkoherde i Morlanda. Här dyker nu också upp en kaplan Anders Ratterij, som gör livet surt för Lars Dahl, liksom han gjort för dennes far Jens Lauritzsen Dahl i Kareby. Vi återkommer strax till denne kaplan. Notabelt är att kh. Lars Dahl var ju morbror till Elfströms mor. Och vidare att ovannämnda personer av släkterna Tegner, Arctander, Nöring leder förbindelse till släkterna Brun, Kall, Gädde m.fl. - alla dberopade i Elfströms anteckningar. I övrigt hänvisas till släkttavlorna i bilagan.

Tydligen har det funnits ytterligare en dotter till Paul Nilsson, som blev gift med fogden Anders Larsson, tillika borgmästare i Uddevalla. Greve Per Brahe hade 1658 fått Orust och Tjörn i förläning och passade greven på att göra borgmästaren i Uddevalla till sin fogde, känd för sina hårda nyppor. En av dennes döttrar gifter sig med efterföljaren Lars Silentz. Denne senare borgmästare gifter sedermera om sig med Maria Weffver. Och denna Maria Weffver är Peter Elfströms kusin!! Vi måste verkligen beundra vår Peter Elfströms eminenta förmåga att dyka upp i överraskande sammanhang!

Återstår nu att berätta något om capitein Jacob Ratherij. Dennes far var köpmannen och skeppsredaren Hans Rather i Kongelf, som hade två äktenskap bakom sig. Släktförhållandena är här något komplicerad och hänvisas bil. släkttavla för läsarens bekvämlighet. Som synes hade Rathers första hustru varit gift tidigare med en Anders Bing d.y. av ädelt blod i vilket äktenskap producerades tre barn. Av dessa framträder främst den store bråkmakaren i Kongelf vid denna tid rådmannen, riksdagsmannen, kyrkovärden, köpmannen, redaren etc.

Oluſ Andersen och ſom tydligen inte gillade tillnamnet Bing utan valde att kalla ſig Oluſ Ratterij efter ſtyvfadern. Minns var hans fader ingen vem ſom helſt utan en ſon till en bekant adelsdam av danſkt urſprung Anna Pedersdotter Galt till Smidstrup, ſom i ſitt andra gifte med en Lauritz Hofſlager fick denne ſonen Anders. Han antog tillnamnet Bing, tydligen på inrådan av modern, ſom tidigare varit gift (på Köpenhamns ſlott 1572) med riksrådet Anders Bing till godset Smidstrup (överlämnat med livsbrev 1577 till hustrun Anna Galt). I detta äktenskap avlades ingen ſon och Anders Bing d.ä. dog 1589 ſom ſin ſläkts ſiſte man. Anne Pedersdotter Galt finns bl.a. omnämnd i ett kungligt brev till Hannibal Gyl-denſtierna daterat Kolding den 31 auguſti 1593 vari vederbörande uppmanas att "annamme under ſlottet (Bohus) noget gods der i Baahus Len, ſom Fru Anne Pedersdatter Galt till Smidstrup, avg. Anders Bildts efterleſverska och deſlikeſte Hustru Anne i Kongelf og Lauritz Hofſlager hafva havt udi forläning." Anna Galt fanns ännu 1605 kvar i Kongelf, och omhänderhaft ſonnens uppfoſtran (Anders Bing d.y. född omk. 1590) I ſammanhanget kan det måhända vara intreſſant för läſaren att en kuſin till Anders Bing d.y. - Peder Nilſſen Galt - var Danmarks agent i Sverige 1621 -1624 och bl.a. på kongens av Danmark vägnar inlämnat en beſvärs- och interceſſionsskrivelse daterad 12 december 1623 till Kongl. Majt. i Sverige. Här i finns i en punkt 5 angivet följande hemſtällan: "Lader Hans M:jt naboeliggenn og venligenn intercedere for en borgere i Oddevald in causa debiti contra Guſtaf Stebock, og er ſamme borgares naſſen Niels Pedersſenn. Hans M:jt begierer, Kong. M:jt till Sverige ville tillholle ſine ſtatholler, eller hvem Hans M:jt dertill naadig vill deputere, til at endelig dømme og kiende om ſamme geld, paa for:ne Niels Pedersſen det maa komme till ſin betaling, ſom met ſtor talmodighet och ald venlig middel hidintil intet hafver ſkaffett." Denna ſupplik tarvar givetvis ſin förklaring. Förhållandet var detta att denne Uddevallaborgare Niels Pedersſen - ſom vi tidigare också lärt känna ſom Kongelfsbo och anfader till Sahlgrensätten - var kompanjon med ovannämnde Anders Bing d.y. ſom tillsammans med många andra bildade et konſortium med omfattande köpmanskap och rederinäring. Under perioden för Älvsborgs löſen (1613 -1619) hade Kongelfsköpmännen nära kontakt med både Gammelöſe ſom Nylöſe bl.a. då med borgmäſtaren i Nylöſe Ollert Siltmann: a. ovannämnde Guſtaf Stenbock. Till denna ſamling hörde också byfogden i Nylöſe Hans Köſter- ſom var från Kongelf- ſamt välborne adelsmannen Hendrich Pedersſen Måneſköld och Anders Bings d.y. ſvärſon fältſkären vid Bohus Fäſtning och tillika ſtadsläkare i Kongel: Niels Hendrichſſon. Deras ivrighet i handelsumgänget tog ſig många uttryck från att ſjälvsvåldigt beſlagtuga fartyg i fordringsärenden och att med värja i hand göra upp om inbördes tvifter. Härom kan läſas i Kongelfs Byebogh (ſe bilaga)

Som en liten knorr på denna något utdragna historieranrättning må kanske anföras att Gustaf Stenbock var Sigismundanhängare och bedrev vådlig handel med Polen till de svenska myndigheternas förtret. Men Kongelbsköpmännen njöt och drog fördel härav - kantänka. Inte var det vardagsmat att göra affärer med en sådan herre som Stenbock, vars faster var Katarina Stenbock- Gustaf Vasas tredje gemål! Utifrån denna historiska atmosfär ledes vi succesivt och släktledes fram till vår käre pastor Peter Elfströms tillvaro hundra år därefter. I övrigt hänvisas till ett avsnitt i bilagorna betitlat: " - Ianarön i släkttavlans skrud."

Låt oss nu återvända till Oluf Ratterij, vars bråkighet tog sig allehanda former, och om vilka Kongelbs Byebogh har mycket att förtälja. Sålunda bad han med några svulstiga ord tullöverinspektoren i Göteborg att flyga och fara då denne påtalade vissa tullöverträdelser. Den som utsetts att övervaka att vissa restriktioner efterlevdes i samband tillåtet antal gäster vid bröllop och barnsöl etc fick ordentligt på huden. Vid ett bröllop som Oluf Ratterij höll för sin brorsdotter Ingrid Jacobsdotter Ratterij råkade vederbörande tillsyningsman stillsamt påpeka att antalet gäster överskridits. Han fick till svar: " Det skall min herre verkligen inte lägga sig i. Gör något nyttigare i stället." Ävenså var den gode Oluf Ratterij vid åtskilliga tillfällen oförskämd mot sina kollegor i rådhusrätten och skaffade sig många ovänner. Till slut gick det så långt att de olika övergreppen anmäldes till länsherren. Men tydligen gillade den barske krigsbussen, Harald Stake, Ratterijs manhaftighet och tillhöll de förorättade att inte vara så petiga och snarstuckna, men måste för ordningens skull ändock ge den skyldige en liten näpsta, formulerande: " Det vore kanske lämpligt om min herre i fortsättningen nyttjade lite mindre laddade ord i sitt umgänge." Och därmed var saken utagerad. Måhända har han senare sansat sig något eftersom han år 1664 utsågs till stadens riksdagsman tillsammans med borgmästaren Hans Sticker. De blevo borta i 24 veckor!! Han var genom sitt giftermål nära besläktad med kyrkoherden Oluf Eriksson i Torsby och därmed också släkt med prosten i Kongelb Holger Ovessens efterkommande. Detta senare i sin tur innebär att kyrkoherden i Morlanda Lars Jenssen Dahl blev besläktad med Oluf Ratterij Härigenom åker pastor Peter Elfström åter in i släktharusellen, genom att hans moder hade Lars Dahl till sin äkta morbror!

Så några ord om Oluf Ratterijs halvsyskon - Jacob Ratterij och Andreas Ratterij. Som vi tidigare påpekat var Jacob Ratterij captein på Kongelbsgalejen Pinasse de Pott men bedrev i likhet med sin far egen rederiverksamhet. Vem hans hustru var har jag icke lyckats utröna ity hon i byeboghen alltid går under namnet Anna Ratterijs. Men deras efterkommande känner vi mycket väl till och är av

intresse för Elfströmsbiografien. Jacob Ratterij hade en dotter Ingrid Jacobsdotter Ratterij (som vi tidigare lärt känna) vilken år 1666 gifte sig med en handelsman i Kongelf Biörn Andersson. Detta par får i sin tur bl.a. en dotter Margareta Biörnsdotter, som blev gift med borgmästaren i Kongelf Hans Holst. Efter dennes död 1708 gifte Margareta Biörnsdotter om sig med slottspastorn Peter Modh. Här har vi anknytningen till Peter Elfström som i sina brev ofta talar om denne Peter Modh. Hans Holst hade fem barn med Margareta Biörnsdotter, varav en nämligen Cathrina blev gift med faderns efterträdare borgmästare Henrik Holmer. Släkten Holst kom till Kongelf redan på 1620 -talet genom Hans Jenssen Holst - enligt mitt förmenande som flyktning från gränstrakterna kring Holstein- och fick en omfattande utbredning. Det skulle här föra för långt att här redogöra för ättens släktrationer och vill hänvisa till bilagornas släkttavlor samt till det fina dokument som sonens Jens Hansen Holsts notater i en Christians III bibel utgör, varav en kopia finnes i bilagorna. Emellertid måste vi dröja något vid Hans Holsts syster Trina Holst, som blev gift med kyrkoherden i Kongelf Jacob Ratterij - hans tredje gifte - . Som synes förelåg här ett dubbelt "svågerskap", eftersom denne Jacob Ratterij d.y. var bror till tidigare omnämnda Ingrid Jacobsdotter Ratterij, ett förhållande som ofta går förkommande inom dessa Kongelfskretsar. Många av Kyrkoherdens barn har varit välbekanta med Peter Elfström, såsom härads-hövdingen Herman Ratterij och dennes halvbroder Olof Ratterij. I direkt släktförhållande kommer Peter Elfström därigenom att hans hustrus bror rektorn vid Uddevalla Latinskola Peter Rathe gifte sig med Jacob Ratterijs och Trina Holsts dotter Grete Ratterij. Märkligt nog kallar Peter Elfström Trina Holst - Ratterij för moster på ett ställe i dagboksanteckningarna. Men vi har ju tidigare vant oss vid att den gode Tanumspastorn ofta använder släkttilltal å sin hustrus vägnar.

Återstår nu att presentera något om Jacob Ratterijs resp. Olof Ratterijs halvbror Andreas Ratterij. Kännetecknande för honom var att han under långa tider var syselsatt med att föroläpa och " jaga" kyrkoherdarna Jens Lauritzen Dahl och dennes son Lars Jenssen Dahl. Orsaken till denna fiendlighet är inte så lätt att få grepp på. Möjligen skulle upprinnelsen varit en episod som finns noterad i Kongelfsboken . Greve Per Brahe hade av någon anledning lagt sig ut för Andreas Ratterij och föreslagit Kongelfsmyndigheten att antaga denne som kaplan i staden. Så blev dock ej fallet. Kanske har kyrkoherdarna Dahl -far och son- som hade Andreas Ratterij som adjunkt, avgivit mindre smickrande vitsord. Ho vet. Mer vet vi inte om denne prästman annat än att hans änka blev omgift med kyrkoherden i Hjærtum Andreas Bergeri Bonander. Denne prästmans son Johan Bonander, som blev rektor i Kungälvvs Trivialskola kände Peter Elfström mycket väl liksom han var nära vän till kh. Andreas Bonanders kaplan Johan Giädda (1705 - 1706)

Så nog vågar vi väl påstå att Tanumprästens "Ratterij -relationer" voro omfattande och därtill sällsamma. För övrigt gäller detta förhållande hela den Kongelfska societeten. Det är bara att botanisera i släkttavlorna!

Så skulle vi då äntligen vara klara med Strömska "Annotationes...." och kan avsluta paragraferna i "Series Pastorum in Karreby".

.....

Paragraf 12

Then siunde kyrkioherden kom Herr Lars Kock at vara, hwilken hade sin börd ifrån Halmstad, therest hans fader beklädde et rådmansämbete. Uti sin barndom updrogs han til vetenskaper uti then stadens Schola. Therpå bewistade han Academien uti Lund, och thet förträffeliga snille naturen hos honom nedlagt behöfde intet långsam undervisning, innan han blef mogen at företräda wiktiga ärende. Lyckan skaffade honom oförmodligen wid en upwaktnings avläggande hos Biskopen i Göteborg, Doctor Johan Carlberg, hans förtroende, som hade den goda påföljd, at han inom kort kallade honom til Präste-ämbetet, gifvande ut sitt förordnande om honom, at han skulle vara Adjunctus uti Kongelf tils vidare. Ther råkade han uti bekantskap med sin tilkommande swärfader, hos hwilken han wiste inställa sig på thet behagligaste. Under wänskap yppade the för hwarann sin åstundan, then Biskopen, Doctor Carlberg, utan motstånd befordrade, at han om några månaders förlopp hade fulmacht på Karreby Pastorat. Församlingarna wisade theröfver stora frögde-betygelser, i synnerhet, som theras gamle siälherde blef på thet sättet lindrad i sitt myckna trägna arbete, och the för framtiden woro begåfwade med en prästman af förtreffeliga ämbetsgåvor, ty med hwad färdighet, utom sorgfälligt omhug-sande, han kunde framskaffa både grundeliga och upbyggeliga prädikningar, thet måste alla uti then saken förfarna männer förundra sig öfver. Han talade om the diupaste trons articlar utan möda, och wiste med lika behaglighet lämpa them til sina åhörare. Med et ord: Han war född til prädikostolen, utan at twångna påhit-tan kåret honom til at, så digert ämbete förwaltade. Thette ått oaktadt, samt högsta försynen rådeligt, at likaså hastigt beröfwa honom thesse förmåner, som han them i början til et stort mått gifwit. När han mot 16 år fört then Herrans ord, fick han på prädikstolen, under thet han ifrade sig mot tråldoms synder, slaget uti tungan, at han från then dagen intet kunde företaga sig til thet ringaste af

the ämbets sysslor, som han tilförne med stor färdighet förrättade. Han lefde dock några år med tämmelig god hälsa, fast han aldrig tiltrodde sig annat, än lefva uti tysthet hemma hos de sina. Thet är wist, at hans anhöriga och anförtrodde församlingar togo sig theraf et wist sorgmått, men hela riket har orsak at sörja öfver, thet samma olycka nyligen händt domprosten uti Wäxiö, doctor Sven Baelter, af hwilken wi eljest haft at förvänta flera uppbyggeliga saker, än the, som redan genom trycket utkomna äro. Så länge Herr Lars hade hälsan til sin vän, älskade han glada, men skickeliga sällskaper. Hans förnämsta giöromål i sådana omständigheter, bestod uti at skaffa sig wänner genom sina roliga och tillika behageliga infällen, förkastande at thet kunde giöra honom misstänkt för en andelig äredryghet och at hotande tartystiskt upförande. Genom sådant want han många förtröende, ty han wiste tigā när thet behöfdes och tala utan at sticka någon, eller under en annans nämmande utgjuta then bitterhet, som lög uti hans hierta mot then närwarande. Uti the förnämde sällskap antog han glada åtbörder, then han sirade med färdighet, ödmjukhet och tilgifwenhet. En påfwelig mine kunde han så litet tåla, som the förnämde; Hwad war då at undra på, thet han förwärfwade sig the högas nåd, och hade hos them et sådant tycke, at åtskilliga generaler och öfverstar hedrade hans hus med sitt besök, när the then ena gången efter then andra reste til och från Norrige. Han hwilar therföre uti sin graf med heder, intet såsom en Guds nåds krämare, then ther pruter til halförer, utan som en skickelig och förtäncksam, sedig prästman och gästgifware, then aldrig kan lemna rikedomar efter sig; utan fastmer hellre bortgår han ifrån fattiga barn, hwilket är långt bättre, än utskifta ibland them the dalrar man trugat sig til af sina dhörare. Samma år, eller 1700, som han tog emot pastoratet, begaf han sig i ägtenskap med Herr Söffrings dotter Edda Ström, efter min berättelse uti föregående paragraf. Med henne födde han många flickobarn, och wardt wälsignad med en ansenlig skara döttrar, af hwilka the flästa lefwa. Then älsta wid namn Elsa gifte sig til quartermästaren wid Bohuslänska Dragon-Regementet, herr Alexander Bourdon, then sedan undergick hwarjehanda olyckliga öden. Then andra Anna Maria blef ägare af sin faders efterträdare uti ämbetet Sven Schuberg. The öfvriga, Cicilia, Petronella, Christina, Gunnila och Edela äro här och ther kringströdda. Gud ware theras hielp! Något år före sin infallande död, flyttade Herr Lars ifrån Rommelanda prästgård til Karreby. Krafterna begynte då mer och mer aftaga, och en oförmodlig siukdom gjorde honom osäker om et längre lif här på jorden, och under böner til Gud om en ewig sällhet afled han på Karreby prästegård Michaelis dag 1731. Mågen Herr Swen Schuberg gaf honom et wälförtient loford uti personalien och tillämpningen af sin likpredikan han hölt öfver honom. Hans maka och barn med flera anhöriga begråto honom.

Församlingarna sörjde honom; men at förena then siäl med kroppen, som then hög-
stes befallning öfvergifvit sin jordiska hydda, war aldeles omöijeliget. Änkan
sörjdes af mågen, Herr Swen Schuberg, så länge hon lefde, efter någon wiss them
emellan träffad överenskommelse, innan han tillträdde giället. Hon måste dock
sluta sina dagar uti hög ålder på Karreby 1748, i en tid hon redan saknat måg
och dotter några år.

.....

Anmärkning:

Herr kyrkoherden Pehr Tranchell anrörer, thet hon varit 71 år gammal, blef död
then 14 october 1748, och begrafven uti Karreby kyrkia then 23 påföljande sam-
ma år, therest hon blef lagd jämte sin aflidne man, Herr Lars Kock, hwilken för-
ut begrofs then 26 octobris 1731 uti sit 59 ålders år. Then olycka hade the båda
på en sin dotter, Gunilla, benämnd, at hon för någon påkommen sjukdom intet kun-
de sig thet ringaste uti arbete företaga, utan sökte enslighet, then hon tilbrin-
gade med et stadigtt sittande. Man sökte väl i början öfvertala henne at wara uti
sällskap med annat folck, hwilket dock intet fann rum hos henne, som fortfor med
sit påbegynta grubblande. På slutet kom hon så af sig, at intet annat medel stod
tilbaka, än at köpa henne in i Hospitalet wid Götheborg, therest hon nu wistas
uti sit elände. Ther war nog medellöshet til sådant, men thet förekom på tien-
ligaste wis. Comministern i Giöteborg wid Domkyrkian, som i närwarande tider är
kyrkoherde uti Warberg Herr Anund Hammar påtog sig af et medlidande hierta at
hielpa henne i thetta mål, och gaf icke allena sielf wackert ther til, utan be-
fordrade hennes sak hos högwördige Jöran Wallin, hwilken med berömtelige före-
ställningar yppade på et prästemöte för hela stiftets prästerskap hennes bedröf-
weliga tilstånd uti hwilket hon sig befinna måste. Thetta uträttade så mycket at
prästerskapet samtyckte giöra et sammanskott till hennes inkiöpande uti Göthe-
borgs Hospital, hwilket indrefs genom Domkapitlets besötjande.

Mina noteringar:

Vi vet att Peter Elfström kände kyrkoherden Lars Kock. Sålunda berättar han i
anteckningarna från den 28 januari 1727 att han haft besök av broder Jacob Rathe
och Kock som stannade i två dagar, varefter de reste till Strömstad. De återkom
den 1 februari och avreste till Uddevalla den 3 februari. I juli 1729 finns an-
tecknat att han skrev brev till Herr morbror L. Kock. Här överraskas vi med att
Elfström kallar Lars Kock för morbror. Hur i all världen kan det komma sig. Enda
förklaringen jag kan finna är att Jacob Rathe varit gift med en dotter till Lars

Kock och kan på så vis å sin hustrus - Anna Christina Rathe- vägnar via hennes broder Jacob Rathe betrakta Herr Lars Kock som morbror. Precis på samma sätt som Peter Elfström betraktade Trina Holst - Ratterij som moster!! Vi skall se om vi lite längre fram i redogörelsen kan få ytterligare belägg för vårt antagande. I följande paragraf skall vi finna att Elfström på annat sätt fick släktförbindelse med en Lars Kocks avkomma. För övrigt är det ju så att Elfström i tidigare generation via kyrkoherden Söfkring Pedersson Ström resp kyrkoherden Peder Eriksson i Säve haft släktförbindelse ledande till samma resultat. Den gode Elfström är alltså helgarderad härvidlag!!

.....

Paragraf 13.

Herr Sven Schuberg tilföll strax at vara then ottende kyrkioherden. Han hade til fader en skickelig mästerskomakare uti Warberg, hvilken hölt honom til studier i sin fädernesstads Schola, therifrån han sedan begaf sig, at vidare fulboroda then byggning wid Academien i Lund han lagt grunden til i Warberg. När han blef mogen at förestå et herdaämbete wid församlingen, kom han först at vara adjunctus wid domkyrkan i Götheborg, hvarifrån han befordrades til comminister wid Torsby församlingar uti Bohuslän. Biskopen doctor Eric Benzelius förslog honom theruppå til måg för then siuke Herr Lars Kock, med försäkran komma til pastoratet, om then varande kyrkioherden skulle med döden aflida. Thessa willkoren mottog han, öfvergifvande sin comministratur uti Torsby, och trädde uti äktenskap med kyrkioherdens andra dotter Anna Maria Kock. Swärfadern och mågen delade inkomsten sig emellan, på thet sättet, at swärfadern tog the inkomster Karreby socken ärlägga skulle, och mågen behölt hwad Rommelanda utgiöra kunde. Efter den ändringen räknade swärfadern intet många år. Mågen hade den förmånen, at han want sitt ändamål. Han kom efter gifna försäkringar på förslaget; och wardt för församlingen almänna kallelse försedd med konglig fulmcht 1733. Til sin wäxt såg han ut lång och ansenlig, begåfvad med sediga naturens förmåner och et hierta, som lät aldeles leda sig af den högstes hand. Hwad han lärde trodde han, utan at then ena stunden föreställa en apostel, och then andra en ateist. Några tillade honom än at vara pietist än dter en herrnhuter; men sådana beskyllningar ägde mer grund uti hans wederdelomäns tycke, än uti hans christiliga tanckesätt. För thet han enligt sit herdaämbetes plikter hade en medlidande tilsyn på en samvetssvag hustru i Solbräcka wid namn Börta, som uptäckt för honom sit tilstånd, förföljde honom thet ena Sauliska duunderslaget efter thet andra, och man gick genom hennes redan

olycklige mans, Thores, anstalter så långt, at man uti sådana omständigheter tilfogade henne ledsamheter, wida gående från then kärlek wi äro skyldiga nästan. Thetta saktade dock intet på hans ifver, utan förorsakade, at hans kiärlek til Gud och nästan brann med starkare låga. Jag är siälf et åsyna witne, huru han ofta klagade öfver gudaktighetens motståndare, hwarunder han framförde diupa suckningar om bistånd til sit ämbetes underliga företrädande. Uti ägtenskapet med sin hustru aflade han åtskilliga barn. Then älsta dottern Anna Lisa Schuberg trädde kort efter sin faders aflidande uti gifte med vice häradshövdingen Herr Alexander Wäfver på Lysegården. The andra döttrarna Edda och Christina Dorothea med sönerne Lars och Jonas har jag ingen kunskap om, hwar the wistandes äro. Hans hustru blef död i Götheborg 1744, intet långt efter then operation skiedde på henne med thet ena lårets aftagande för någon frätande wärk sig ther uti satt hade.; hon är begrafen uti Rommelanda kyrkia then 22 junij 1744. Ifrån then tiden hade Herr Swen sielf ej heller någon gläie i wärldsliga mål. Et år therefter öfwerfölt honom en swår siukdom, hwilken ändade hans dagar just på Himmelfärds 1745 Uti Rommelanda kyrkia begrofs han jämte sin hustru, och saknar aldrig then frögd han wid dödsstunden kom at besittia.

.....

Anmärkningar:

Herr kyrkioherden Pehr Tranchell håller före, at thenna hustrun Börta i Solbräcka umgåtts med tankar stridande mot wåra fundamentaliska trosartiklar, hwilket dock lærer förfalla, om man allena gifver akt på följande berättelse. Hennes man Thore, som sdan blef aflifwad wid Arentorp för tidelag med åtskilliga sto, hade långa tider tillbaka bedrifwit then synden. Sådant hade hans hustru en gång förmärkt men torde intet säga thet til sin man, ej heller wille hon giöra honom olycklig. Therigenom förföll dock hennes kiärlek til honom aldeles at hon wägrade honom, hwaröfver han blef så förtörnad, thet han för alt folck utspridde henne såsom i troen wilsefarande menniska, them ther påstod, at hon kunnit til en änglarenhet. Hon theremot til at förskrifwa sig tröst ifrån himmelen uti sin stora bedröfwelse, öfvande sig i bönen, och läste flitigt Guds ord. När hon så tilbragt någon tid, måste hon för för dagelig oro uptäcka sit tilstånd för sin siäla sörjare Herr Swen Schuberg, som blef theröfver mer än bekymrad, och medan han ofta sedan måste besökia henne, utkom et ryckte, thet hon och prästen voro lika goda, efter the alltid sökte enslighet, när the båda kommo tilsammans. Prästen tilhölt henne uppenbara tilståndet för öfverheten, hwartil hon intet kunde förmås

samtycka, för then sorg henne tilfälla skulle öfver mannens olyckliga död. Thet gick så långt at rycktet om prästen och thenna hustru kom för Herr Doctor Jacob Benzelius, då Herr Swen Schuberg måste under ämbetsförtroende upptäcka altsammans. Biskopen tog honom ifrån then stunden alltid i försvar, och gaf honom goda råd, huru han sig förhålla skulle, under i medlertid tildrog sig, at prosten i Elfssyssel Herr Jacob Lysell, som tillika war Pastor uti Hjertum, skulle visitera uti Rommelanda. Wid thet tilfället gjorde then uti grannskapet om saksens sammanhang okunnoga präster påståenden hos Prosten, thet hustrun Börta skulle offentligent uti kyrkian in för altaret examineras, och tilhållas i församlingarnas närvaro återkalla sin wilfarelse. Thenna examen gick tvärt emot kyrkioherden Schubergs påstående för sig; dock som the intet funno något wilfarande, kunde hon thet ei heller återkalla. Här wid blef thet någon tid tyst öfver alt, när thenom otidiga ifver afbrunnit, saksens sammanhang rögd sig likwäl på slutet, då hennes man Thore blef rögd genom flera witnen, och måste för sin länge föröfvande synd endtligen lida en våldsam död.

.....

Min notering:

Häradshövdingen Alexander Weffver på Lysegården i Rommelanda var Peter Elfströms kusin, och son till den förmögne gymnasiebefallningsmannen Abraham Weffver och Cicilia Fagerdahl. Elfströms mor hette Katarina Fagerdahl och var alltså syster till Cicilia. Frälsegården Lysegården med tilliggande hemman Sandlid, Slätten och Bräcke hade tillskiftats häradshövdingen vid arvsskiftet efter modern år 1740. Vi skall senare finna att dessa gårdar blev nyckeln till Elfströmska släktanalysen. Frälsegården Lysegården ägdes och beboddes av Cicilia Fagerdahl alltifrån makens död 1714 fram till 1740. Här hade hon hållit brölopp för sina många flickor. Vår Peter Elfström har varit närvarande åtminstone vid två sådana tillfällen. Notabelt är också att Peter Elfström varit häradshövdingen Weffvers informator 1706 -1711 och därefter flitigt umgåtts och korresponderat med varandra. Att de olika prästfamiljerna i Rommelanda och Karreby varit väl sedda gäster på Weffverska frälsegården tas för givet.

Härutöver må kanske erinras om att häradshövdingen tidigare (1728) varit gift med en N.N. Önnerman. Beträffande övriga relationer hänvisas till avsnittet: "Tanumprästen Peter Elfströms härkomst och överraskande relationer i svunnen tid."

.....

Paragraf 14.

Efter hans död tilträdde nuvarande kyrkioherden Pehr Tranchell, pastoratet 1747 och förtienar thet nionde rummet af then hiordens herdar. Til at röra om hans berömliga insigt uti hwarjehanda wetenskaper och förtienster af thet allmänna håller jag för et onödigt giöremål uti en tid som är underrättad om hans både skicklighet och wärdighet. Wid Scholan uti Kongelf, then han länge såsom rector företrädde, aflade han prof, huru en wis läromästare bör skicka sig, om han wil rätt förädla späda snillen. Jag jämte många andra hade then förman stå under hans upsikt, och är honom för sin möda ej ringa förbunden. Gåfwe mig Lyckan tilfälle å daga lägga min tacksamhet, skulle jag anse thet såwål för min skyldighet, som heder. I medlertid önskar jag at thet altstyrande wäsendet wärdigas utrusta honom med nåd och krafter, at såsom en rätt evangelisk lärare bära thet tunga ok, hwilket ligger honom dageligen på axlarna! utöfver sina undfångna härliga ämbetsgåfwor til sina anförtrodda fårs wärkeliga tiltagande uti en ren Gudaktighets wandel: mottaga the wrångas trugande med gladt ansikte, påminnande sig, at jämte andra ägenskaper pryder thet en herde ej ringa, om han förstår sig uppå lida the onda, och förbida nådelönen i himmelen, när öfverste herden Jesus sig en gång uppenbarande warder.

.....

Anmärkning:

Här wil jag också omröra, thet han efter sina academiska studiers fuländande war några år collega uti Halmstad, hwarifrån han förflyttades til rectoratet uti Kongelf. Under thet han war ther rector blef han förordnad opponera tertio loco wid prästemötet uti Götheborg 1740, td then Articulen, De Sacramentis. än Genere ventilerades. Herr doctor och biskopen Jacob Benzelius hade satt sig före at siälf praesidera, hwarifrån han dock blef hindrad genom någon ökommen opasslighet och Herr doctor Georg Fridrick Niehenck, som war pastor primarius wid Tyska församlingen, måste företräda i hans ställe. Förlidit år 1757 responderade Herr kyrkioherden Pehr Tranchell primo loco til allas nöije. Han hade then Articulen De Praedestinatione, at försvara, som gaf honom tilfälle å daga lägga sin stora insikt uti the evangeliska sanningar. Hela disputationsacten igenom wiste han sin grundelighet, och i synnerhet, när kyrkioherden i Grimmeton Herr magister Petter Aurelius begynte opponera extra; ty med två eller tre ord war han i stånd giöra hans häftiga anfall till intet, at sanningen kom strax framträda för allas ögon. Heljest kan man klarligen skiönja hwad både anseende och förtroende han

förvärfvat sig hos hela prästerskape i Elfsyssels Contract, som under then tiden han ännu war rector uti Kongelf kallade honom enhälligen til sin riksdagsman, hwar uppå han å theras wägnar bewistade 1746 års Ständenas sammankomst i Stockholm. Ännu mera hade jag at skrifva om thenna sit stånd hedrande prästman, i then händelsen intet sådant wore hos allom witterligt. Jag sparar therföre min möda til en annan, och önskar slutligen, thet han måtte blifva alt mer och mer betydande!

Vita Comaedia est, cujus Epilogus Mors est.

.....

Min notering:

Denna Kungälvska prästsläkt har vi tidigare stött på bl.a. i samband med Thomas Leopolds öden. På långt håll och i tidigare generationer i släktkontakt med Elfström. Dess ursprung har jag kunnat härleda till slutet av 1500-talet och är en vanlig ingrediens i Bohuslänsk biografi.

Efter denna presentation av gestalter i de " Strömska anteckningarna" har jag funnit det angeläget att ge prov på en vanlig likpredikan. En sådan har jag funnit i dessa Strömshandlingar och berör comministern i Solberga Herr Pehr Söfferinsson Ström och som på ett intressant sätt kan kompareras med Elfströmska dagboksanteckningarna.